

RESTORATIIVISIN MENETELMIN KOHTI TOIMIVAMPAA JA YHTEISÖLLISEMPÄÄ OPETUSRYHMÄÄ

Toimintapäivä 4.-luokkalaisille Yhteispelin menetelmien
käyttöönoton tueksi

Tiina Karhumaa
Opinnäytetyö, syksy 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Karhumaa, Tiina. Restoratiivisin menetelmin kohti toimivampaa ja yhteisöllisempää opetusryhmää. Toimintapäivä 4.-luokkalaisille Yhteispelin menetelmien käyttöönoton tueksi. Helsinki, syksy 2017, 28 s., 12 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka produktina on Toimintapäivä 4. -luokkalaisille materiaaleineen sekä opas opettajalle toimintapäivän menetelmistä. Tässä opinnäytetyöraportissa taustoitetaan, kuvataan ja arvioidaan toteutusta ja toimintapäivän merkitystä.

Opinnäytetyön tavoitteena on opastaa luokanopettajaa yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutustaitoja kehittävien menetelmien käyttöönottoon. Tavoitteen saavuttamiseksi opinnäytetyössä kehitettiin yhteistyössä muotoilun asiantuntijan Helmiina Karhumaan kanssa Yhteispeliin, ratkaisukeskeisyyteen, pelillisyyteen ja visuaalisuuteen pohjautuva Toimintapäivä 4. luokan oppilaille. Luokan opettaja voi osallistua päivään seuraamalla toimintaa.

Toimintapäivää varten tuotettiin visuaalisesti toimivat diaesitykset Yhteispelin luokkatyöskentelyyn. Tärkeimmät kehitetyt Yhteispelin menetelmät ovat 1) ”Luokkapiiri”, joka keskittyy vuorovaikutustaitojen harjoitteluun ryhmässä, ja 2) ”Teemme yhdessä”, jossa harjoitellaan yhdessätyöskentelyä. Oppilaiden ryhmätyöskentelyn motivaation ja mielenkiinnon ylläpitoa tuetaan pelillisyydellä ja visuaalisesti inspiroivilla materiaaleilla ja toiminnan tavoitteellisuutta ratkaisukeskeisyydellä. Toimintapäivän jälkeen Yhteispelin Luokkapiiristä ja Teemme yhdessä -menetelmästä tehtiin opettajalle opas.

Toimintapäivä 4. -luokkalaisille testattiin kahdella 4. luokalla kolmen päivän aikana Lempoisten koululla. Lempoisten koulun tavoitteena on kehittyä restoratiivisemmaksi eli kohti sovitteluvampaa ja kohtaavampaa toimintaa. Opettaja on merkittävässä osassa ennaltaehkäisevässä työssä koulukiusaamista ja muita häiriöitä vastaan, ja on oikeutettu saamaan tukea siihen tehtävään. Toimintapäivässä käytetyt Yhteispelin menetelmät antavat mallin restoratiiviseen toimintaan.

Yhteispeli-toimintapäivästä saadun palautteen ja havaintojen innostamana Toimintapäivä 4. -luokkalaisille jalostettiin Ryhmänrakentajat –koulutukseksi. Koulutusta voidaan tarjota kouluille oppilashuoltoon ennaltaehkäisevän työn tueksi. Eri-tyisesti Yhteispelin Luokkapiiri on helppo toteuttaa ja lapset osallistuvat siihen innolla.

Asiasanat: restoratiivinen koulu, Yhteispeli; yhteisöllisyys ja vuorovaikutustaidot, ratkaisukeskeisyys, pelillisuus, visuaalisuus

ABSTRACT

Karhumaa, Tiina. Using restorative methods to improve collaboration and interaction in a teaching group. An activity day for the 4th grade to help them start using the methods. Helsinki, Autumn 2017, 28 p., 12 appendices.
Diakonia University of Applied Sciences, Diak Helsinki. Degree Program in Social Services, Social Science (Bachelor).

The thesis uses functional approach and its end product is an activity day for 4-graders, including materials and a guide for the teacher on activity day methods. This thesis report explains the background, describes and evaluates the implementation and the importance of the activity day.

The goal of this thesis is to help the class teacher to start using new methods to improve collaboration and interaction skills in their teaching group. To achieve the goal, a collaboration game called Team Play was developed together with a design expert Helmiina Karhumaa. Team Play is an activity day that exploits solution-oriented methods, gamification and visualization for the 4th grade students. The teacher of the participating student group can join the day by following the activities.

Visual slideshows were produced to support the classroom activities during Team Play. The most important methods developed for Team Play are 1) "Class Circle" that focuses on exercising interaction skills in a group, and 2) "We Work Together" where students practice collaboration skills. Gamification and visually interesting materials were utilized to maintain the motivation and interest of the student group, and solution-oriented methods were exploited to support goal-oriented action. A guide for leading Team Play methods "Class Circle" and "We Work Together" was created for the teacher.

The activity day was tested with two 4th grade classes during three days at the school of Lempinen. The school aims to become a more restorative school with more conciliatory and encountering action. A teacher plays a significant part in preventive work against school bullying and other disruptive behaviours and is therefore entitled to receive support for this assignment. The collaboration methods used in Team Play form a model for restorative action.

Inspired by the positive feedback and findings from the first Team Play activity days, a training called "Group Builders" was developed using the activities and materials of Team Play. The training can be offered to the schools to support preventive work. Especially the Class Circle is easy to implement and the children take it with enthusiasm.

Keywords: restorative school, Team Play; collaboration and interaction skills, solution-oriented methods, gamification, visualization

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TOIMINTAPÄIVÄN TEOREETTISTA TAUSTOITUSTA	7
2.1	Toimintapäivä moniammatillisena yhteistyönä	7
2.2	Yhteisöllisyys ja vuorovaikutustaitojen opetus osana perusopetusta	8
2.3	Ratkaisukeskeisyys ja restoratiivisuus lähestymistapana toimintaan	10
2.4	Yhteisapelillä kohti restoratiivista koulua	11
2.5	Pelillisyyys ja visuaalisuus yhteisöllisen toiminnan tukena	14
3	TOIMINTAPÄIVÄN MENETELMÄT JA PALAUTTEEN KERÄÄMINEN	15
3.1	Ikäryhmän valinta; 4.-luokkalaiset	15
3.2	Yhteispelin menetelmät Luokkapiiri ja Teemme yhdessä	15
3.3	Ratkaisukeskeisyys, pelillisyyys, visuaalisuus ja asteikon käyttö ryhmätöissä	17
3.4	Palautteen kerääminen	17
4	TOIMINTAPÄIVÄN TOTEUTUKSEN VAIHEET, OMAN PROSESSIN KUVAUS	19
4.1	Aikaisemman kokemuksen vaikutus suunnitteluun	19
4.2	Toimintapäivän materiaalien suunnittelu ja toteutus	20
4.3	Toimintapäivien toteutus	21
4.4	Toimintapäivien palaute ja arviointi	24
4.5	Oppaan valmistus opettajalle	26
5	POHDINTA	28
5.1	Eettisyys ja luotettavuus	28
5.2	Johtopäätökset	29
5.3	Tuotteen markkinointi ja hyödyntäminen	31
6	LÄHTEET	33
7	LIITTEET	36

1 JOHDANTO

Vierailin kesällä 2016 nuorten Ohjaamossa ja kyselin ohjaajilta mahdollista yhteistä tekijää syrjäytymisvaarassa olevien nuorten taustalta. Sain vastauksen; koulukiusaaminen. Samaan yhtyi nuorten parissa työskentelevä opiskelukaverini ja sanoi tuohtuneena, että miksi koulussa ei ryhmytetä lapsia ja opeteta heille sosiaalisia taitoja. Opettajataustaisena sosionomiopiskelijana tartuin tähän haasteeseen. Oppiminen ja uuden luominen ovat vahvasti ihmisten välistä toimintaa. Ne vaativat kykyä asettua toisen saappaisiin, kokea asioita toisen näkökulmasta ja toimia sen mukaan. Oppiminen vaatii kokemusta siitä, ettei tule sosiaalisesti nolatuksi tai häpäistyksi. Olemme erilaisia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, mutta on lohdullista, että näissä asioissa voi oppia paremmaksi. (Jarenko 2017, 264-265.) Siksi päätin esitellä yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutustaitoja kehittäviä menetelmiä käytännönläheisine toimintamalleineen alakouluun. Niiden avulla restoratiivinen eli sovitteleva ja kohtaava toiminta voi toteutua. Käyttöönotto taas riippuu koulutoimen aktiivisuudesta ja ennakkoluulottomuudesta.

Jokaisella koululla on omanlaisensa toimintakulttuuri. Se muuttuu ja kehittyy yhteisön jäsenten ajattelun, asenteiden ja toiminnan muuttuessa, mikä vaatii aina riittävästi aikaa. Kukin meistä on oman aikansa kulttuurin tuotos. Jokainen on vähintäänkin alitajuisesti kiinni aiemmin hyviksi havaituissa toimintamalleissa riippumatta siitä, kuinka hyödyllisiä ne ovat tässä hetkessä tai tulevaisuutta rakennettaessa. (Luostarinen & Peltomaa 2016, 28-29.) Lempäälässä tavoitteena on koulun toimintakulttuurin muuttuminen vähitellen restoratiivisen koulun suuntaan. Osa opettajista on jo käynyt Resto -koulutuksen; kohti kohtaamisen kulttuuria – sovittelevaa ja restoratiivista yhteisöä (Verso-täydennyskoulutus). Restoratiivisessa koulussa restoratiivinen ajattelu voi näkyä tuloksina kouluyhteisön turvallisuuden, työrauhan ja ilmapiirin parantumisena sekä ennaltaehkäisevänä vaikutuksena koulukiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen vähentymisessä oppilasryhmissä (Poikela 2010, 74). Oppivan yhteisön ja toimintakulttuurin ainesosat ovat tietoisuus, aikaa ja ajattelua, riittävästi reflektointia, selkeä yhteinen suunta, yhteistyötä tukeva ilmapiiri, vuorovaikutus – kohti keskustelukulttuuria ja sitoutumi-

nen arjessa sekä mausteina vaativa vertaispalaute, muutoksen roolit sekä innostu, kannusta ja kokeile! (Luostarinen & Peltomaa 2016, 25). Tähän tarpeeseen pääsin esittelemään Lempoisten kouluun Yhteispelin menetelmiä kahtena 4. luokalle suunnattuna toimintapäivänä.

Tässä opinnäytetyöraportissa taustoitan, esittelen ja analysoin Lempäälän Lempoisten koululla toteuttamani kolmena päivänä kahdessa ryhmässä toteutuneen yhteisöllisen ja restoratiivisen toimintapäivän ja sen pohjalta opettajalle valmistetun oppaan. Toimintapäivän materiaalien ja opettajan oppaan toteutukseen sain ideointi- ja visualisointiapua muotoilun asiantuntijalta, tyttäreltäni Helmiina Karhumaalta. Iskulauseeksi sopisi: "Ryhmäytä! Opeta vuorovaikutustaitoja!" Toimintapäivä on Yhteispeliin, ratkaisukeskeisyyteen, pelillisyyteen ja visuaalisuuteen perustuva koulutus, jossa 4. -luokan oppilaat osallistuvat toimintaan ja opettaja saa käytännönläheistä opastusta Yhteispelin luokkatyöskentelyn menetelmistä. Samoin hän saa oppaan Yhteispelin hyödyntämiseen ja sitä kautta keinoja restoratiivisen kulttuurin omaksumiseen. Opas on mahdollista liittää osaksi Sopusuunnitelmaa, jota Lempäälässä on lähdetty rakentamaan kiusaamisen vastaisen toimintasuunnitelman, KiVan tilalle.

Toimintapäivää varten en ole kehittänyt uusia menetelmiä, vaan olen käyttänyt Yhteispeliä, joka on kehitetty suomalaiseen alakouluun lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen ja vahvistamiseen. Sen toimintatavat pohjautuvat tutkimuksen ja kentän vuoropuheluun, jossa lastenpsykiatrinen, kehityspsykologinen ja kasvatustieteellinen tieto yhdistyy johdonmukaisesti kentän kokemuksiin, näkemyksiin sekä arjen mahdollisuuksiin. Kouluissa jo olemassa olevia toimintatapoja on muokattu tukemaan entistä paremmin lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja. (Kampman ym. 2015.) Toimintapäivässä käyttämäni menetelmät tukevat uuden perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita, jonka mukaan oppilas on aktiivinen toimija. Hän oppii asettamaan tavoitteita ja ratkaisemaan ongelmia sekä itsenäisesti että muiden kanssa. Samoin korostetaan kasvua ja oppimista edistävän toimintakulttuurin lisäksi toimivan oppilashuollon merkitystä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 17, 19.) Sosionomina (AMK) tuottamani koulukiusaamista ja muuta häiriökäyttäytymistä ennaltaehkäisevä toimintamalli on perusteltua ottaa käyttöön toimivan oppilashuollon nimissä.

2 TOIMINTAPÄIVÄN TEOREETTISTA TAUSTOITUSTA

2.1 Toimintapäivä moniammatillisena yhteistyönä

Elämme postmodernissa, markkina- ja kilpailuyhteiskunnassa, jossa omat kyvyt on yhä enemmän tuotteistettava. Tuotteita ja palveluja tuotetaan muun muassa työntekijöiden ammattitaidon uudennaisilla yhdistelmillä ja pyrkimyksillä joustavaan työnjakoon, yhteisöllisyyden ja yhteisen vastuun lisäämiseen työssä sekä uudennaisilla yhteistyömuodoilla asiakkaan kanssa. Koulun oppilashuoltoryhmät – terveystoimi, koulutoimi ja sosiaaltoimi – ovat poikkihallinnollinen yhteistyöryhmä, jossa pyritään ennakoimaan ja hallitsemaan elinoloihin ja elämäntapoihin liittyviä riskejä. (Angeria 2011,9,13.) Tähän todellisuuteen sopii erinomaisesti sosionomin (AMK) ja opettajan moniammatillinen yhteistyö.

Dialoginen moniammatillisuus kuuluu koulukuraattorin (AMK) asiakastyöhön. Moniammatillisuus käsitteenä viittaa ammattilaisten keskinäiseen yhteistyöhön, yhteistyön keskeisenä toimijana on myös asiakas – koulukuraattorin näkökulmasta asiakkaana on oppilas tai opettaja. Lähtökohtana asiakastyössä on asiakkaan osallisuus itseään koskevissa asioissa. Dialoginen moniammatillisuus tarkoittaa sitä, että yhteistyön osapuolet ovat tasavertaisessa dialogissa löytämässä yhteistä ymmärrystä puheena olevaan asiaan. Dialogisen moniammatillisuuden toteutuminen vaatii toisten asiantuntijuutta kunnioittavaa vuorovaikutusta. Osapuolten on tiedettävä, missä organisaatioiden toiminnan väliset rajat ovat ja missä rajat voidaan ylittää ja kaikkien on pystyttävä luottamaan toisiinsa ja johtoonsa. Keskeisimpinä vaikeuksina asiantuntijayhteistyölle ovat jäykät organisaatorakenteet, erilaiset toimintakulttuurit ja työskentelytavat sekä niukkenevat ajalliset resurssit. (Lyhty & Nietola 2015, 142 – 145, 158.) Eri alojen asiantuntijoiden kanssakäymiseen vaikuttaa valitettavan usein myös henkilökemioiden yhteensopivuus, ikä, sukupuoli ja etninen tausta (Angeria 2011, 18). Kouluyhteisöön voi olla vaikea päästä tasavertaiseksi toimijaksi opettajien kanssa sosionomina (AMK), mutta jo iäkkäänä luokanopettajataustaisena sosionomina tilanne voi olla toinen.

Jari Helmisen (2016) toimittamassa kirjassa Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä ei vielä selkeästi puhuta nykylainsäädännön mukaisesta kuraattorista (AMK) vaan sosiaaliohjauksesta koulujen sosiaalisessa työssä. Sen toiminnallinen konteksti sijoittuu kunnan palveluissa sivistystoimeen ja sitä normittaa sosiaali- ja koululainsäädäntö. Opettajan ydintehtävä on opettaminen, koulukuraattorin työ painottuu lastensuojelutyöhön ja sosiaaliohjaajan työ ensisijaisesti lasten monimuotoiseen tukemiseen. (Pesonen & Laine 2016, 71.) Saara Nieminen ja Johanna Turunen (2015, 69-78) ovat tehneet ylemmän AMK opinnäytetutkielman koulusosionomista ja kuraattorista koulun sosiaalityössä. He jäsensivät työssään hyvin kuraattorin (AMK) toimenkuvaa lähinnä vastaavan kuraattorin kumppanina. Minun työni painottuu enemmän – sosionomi (AMK) opettajan kumppanina. Toisaalta kyse on myös ammattitaidosta opettaja-sosionomi -yhdistelmänä.

2.2 Yhteisöllisyys ja vuorovaikutustaitojen opetus osana perusopetusta

Perustuslailla säädetään oppivelvolliselle vain oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Perusopetusta säätelevä lainsäädäntö on perusopetuslaissa ja -asetuksissa. Opetushallituksesta tulee opetussuunnitelman perusteet, joita tulee noudattaa. (Lahtinen 2012, 28.)

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Näin sen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Näihin tulee velvoitteet muusta lainsäädännöstä ja sopimuksista. Tällaisia ovat esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja laki naisten ja miesten tasa-arvosta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 14, 18.)

Opetussuunnitelman perusteissa 2014 painotetaan yhtenäisen perusopetuksen toimintakulttuuria, joka on yhteisönsä muokattavissa ja jota voidaan ja halutaan kehittää ja uudistaa yhdessä. Oppivassa yhteisössä tavoitellaan muun muassa yhdessä tekemistä ja osallisuuden kokemuksia, hyödynnetään kehittämistyöstä ja tutkimuksesta saatua tietoa sekä vaalitaan innostumisen ja onnistumisen kokemuksia. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 27.)

Uuden opetussuunnitelman 2016 keskeisinä tavoitteina on vahvistaa oppilaan aktiivisuutta, lisätä opiskelun merkityksellisyyttä ja mahdollistaa onnistumisen kokemukset jokaiselle oppilaalle. Oppilaan kokemukset, tunteet, kiinnostuksen kohteet ja vuorovaikutus toisten kanssa ovat oppimisen pohjana. Hän oppii asettamaan tavoitteita ja ratkaisemaan ongelmia sekä itsenäisesti että yhdessä muiden kanssa. Leikit, pelillisuus, fyysinen aktiivisuus, kokeellisuus, ja muut toiminnalliset työtavat sekä taiteen eri muodot edistävät oppimisen iloa ja vahvistavat mahdollisuuksia luovaan ajatteluun ja oivaltamiseen. Samoin perusopetuslaissa korostetaan kasvua ja oppimista edistävän toimintakulttuurin lisäksi toimivan oppilas-huollon merkitystä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 17, 19, 20-21.)

Oppilashuolto kuuluu opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen lainsäädännön ja toiminnan piiriin. Sitä toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Yhteisöllistä opiskeluhuoltoa toteuttavat kaikki opiskeluhuollon toimijat. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Luokkatyöskentelyssä selkeä rajojen määrittely, turvalliset säännöt ja ennalta sovitut rutiinit auttavat lapsia sekä ymmärtämään, mitä heiltä odotetaan, että pysymään rauhallisina ja tuntemaan olonsa turvallisiksi. Opettajan johdonmukainen toiminta ja sitoutuminen tehtäväänsä edistävät luottamuksen syntymistä opettajan ja oppilaan välille. Tärkeintä on kuitenkin opettajan kyky olla läsnä ja toimivassa vuorovaikutuksessa oppilaisiinsa. Emotionaalisesti kompetentti opettaja uskoo ja luottaa oppilaan kykyihin ja tukee oppilasta myönteisellä velvollisuudentunteella. (Virtanen 2015, 15, 57.) Samanaikaisesti ryhmän yhteenkuuluvuus on aikuisen vastuulla. Hyvässä ja turvallisessa ryhmässä jokaisella on mahdollisuus kokea itsensä arvokkaaksi ja merkitykselliseksi. Lapset ja nuoret kaipaavat aikuista ryhmän yhtenäisyyden turvaamiseen. (Mäkelä & Sajaniemi 2015, 152.)

Luottamukseen kuuluu, että sovituista asioista pidetään kiinni. Lupauksen pitäminen on kasvatuksen peruspilari. Luottamuksen vallitessa vallitsee myös auttamisen tunnelma. (Jantunen & Haapaniemi 2013, 98.)

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen ympäristöön. Opetuksen järjestäjien tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteuttamista. (Perusopetuslaki 1998/628, 29§.) Lempoisten koulussa vaadittava suunnitelma on laadittu. Toimintapäivän menetelmät kuuluvat ennaltaehkäisevään työhön häiriöiden ehkäisemiseksi.

2.3 Ratkaisukeskeisyys ja restoratiivisuus lähestymistapana toimintaan

Ratkaisukeskeisyyden peruseriaatteet ovat asiakaslähtöisyys, tavoitelähtöisyys, tulevaisuussuuntautuneisuus, voimavarakeskeisyys, poikkeuksien ja edistyksen huomioiminen, myönteisyys, luovuus, leikillisuus ja huumori, hyödyntäminen, konstruktiiivinen näkemys, yhteistyö ja kannustus (Honkalampi 2011,397). ”Ratkaisukeskeisyys ei ole teoria, se on lähestymistapa asioihin, kokoelma ajatuksia, jotka on todettu toimiviksi käytännössä” (Kulmala 2011, 508).

Vanhemmat, opettajat ja ohjaajat pyrkivät kasvattajina vaikuttamaan lapsiin opettamalla, kannustamalla, tukemalla heidän sosiaalista kasvuaan ja itsetuntonsa kehitystä. Arvostava asenne ja aito kiinnostus lapsesta on oleellista ratkaisukeskeisessä lähestymistavassa. Ratkaisu- ja voimavarakeskeisessä lähestymistavassa etsitään ihmisen arkisia voimavaroja. Toivottu tulevaisuuden tila määritellään yhdessä ja tehdään tavoitteen kannalta toimivia asioita. Perusoletuksena on suhtautuminen muutokseen, muutos on jatkuvaa. (Kulmala 2011, 508-509.)

Ratkaisukeskeisen sovittelun peruspilareita ovat restoratiivisuus, osallisuus, dialogisuus ja ratkaisukeskeisyys. Restoratiivisuudella tarkoitetaan yksilön oikeutta osallistua oman ongelman, ristiriidan tai konfliktin ratkaisuun tavalla, joka antaa uusia voimavaroja kohdata vastaavanlaisia ongelmia (Poikela 2010, 15). Osallisuus koostuu osasista, joita ovat mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään, mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen ja mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Osallisuuden kokemus on vuorovaikutuksen tulos; nähdä ja kuulla tulemisen kokemus. Sen syntyyn vaikuttavat osallistaminen, omaehtoinen osallistuminen ja vaikuttaminen. (Ignatius 2012, 18 – 19; Luostarinen & Peltomaa 2016, 239).

Toiveikkuuden ja voimavarojen etsiminen kuuluvat ratkaisukeskeiseen ajattelu-tapaan. Ratkaisukeskeinen sovittelutoiminta muuttaa konfliktin oppimismahdollisuudeksi. Sovittelu on vapaaehtoinen muutos- ja oppimisprosessi, joka antaa voimaa yhteistyöhön ja ongelmien sijasta ratkaisuihin. Ratkaisukeskeinen sovittelija toimii luotettavana, puolueettomana sovittelun mahdollistajana. Sovittelija auttaa osapuolia löytämään ratkaisun konfliktiin. Yhteisymmärrys syntyy avoimen keskustelun; kuuntelun, puheen ja arvostavan suhtautumisen avulla. (Järvinen & Luhtaniemi 2013.) Opettaja sekä ohjaajat toimivat luokassa omalla laillaan ratkaisukeskeisinä sovittelijoina; restoratiivisuutta toteuttaen.

2.4 Yhteisapelillä kohti restoratiivista koulua

Restoratiivisen ympäristön tai tilan tunnusmerkkejä ovat osallisuus, kohtaaminen, yhteistyö ja ratkaiseminen. Restoratiiviset opetusmenetelmät mahdollistavat oppilaiden osallisuuden ja vastuunoton lisäämisen omasta oppimisesta samoin kuin restoratiivisessa sovittelussa opitaan ottamaan vastuuta oman käytöksen muutoksesta. Restoratiivinen lähestymistapa tuottaa mahdollisuuden yksilön ja yhteisön sosiaalisten taitojen kasvuun sekä vahvistaa yksilön identiteettiä ja yhteisön hyvinvointia. (Gellin 2011, 176-177, 229.)

Restoratiivisen ajattelun kautta restoratiivisessa koulussa voi näkyä tuloksia kouluyhteisön turvallisuuden, työrauhan ja ilmapiirin parantumisessa; eristämisen ja eristäytymisen vähentymisessä; yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tukemisessa; moraalien ja itsetunnon kohottamisessa; osallisuuden lisääntymisessä; koulukiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen vähentymisessä koko yhteisössä sekä koulun henkilökunnan uupumisen välttämisessä (Poikela 2010, 74). Restoratiivisessa koulussa työskentelyn tulee perustua kunnioitukseen, ystävällisyyteen, vapaaehtoisuuteen, rohkaisuun, voimaannuttamiseen ja henkilökohtaiseen vastuunottoon. Restoratiivisten käytäntöjen tulee liittyä kattavasti koulun arkeen. Kaikkien asianosaisten on aina oltava paikalla keskustelemassa ja päättämässä itseään koskevista asioista. Opettajan rooli muuttuu kontrollista kohti yhteistyön

ja kontrollin optimaalista yhdistämistä. Tuloksena syntyy oppimisen ilo ja vastuunotto sekä myönteinen sosiaalista huomioimista ja oppimista tukeva ilmapiiri. (Gellin 2011, 74-75, 229.)

Vielä on kouluyhteisöjä, joissa lapset ovat hiljaisia sivustaseuraajia niin koulun vuosisuunnitelmien teossa kuin ristiriitojen sovittelussakin. Kun lisätään lasten mahdollisuuksia vaikuttaa omilla mielipiteillään ja näkemyksillään koulun arkeen, he alkavat tutkia omaa arvomaailmaansa ja mielipiteitään. Aktiivinen oppilas pystyy muodostamaan itsestään myönteisen minäkuvan kehittyvänä kouluyhteisön jäsenenä. Oppilaiden näkemyksiä kuunnellaan ja arvostetaan. (Saloviita (toim.) 2009, 158.)

Yhteisöllisyyden peruslähtökohtia ovat avoimuus, keskustelevuus, sopiminen ja toisen kunnioittaminen. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan valmiuksia, joilla pystytään saavuttamaan päämääriä ja ratkaisemaan ongelmia sosiaalisissa tilanteissa. (Eskel & Marttila 2013, 76.) Sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsi tulee hyväksytyksi vertaisryhmässä. Torjutuksi tulemisen ja vertaisryhmän ulkopuolelle jäämisen tiedetään ennakoivan monenlaisia ongelmia. (Salmivalli 2008, 196; 2010, 26.)

Liisa Keltikangas-Järvinen (2012, 165; 2014, 31) tuo esiin tutkimustuloksia, joiden mukaan kasvattajan ei pidä luottaa ryhmän muodostumiseen itsestään, vaan ryhmää pitää tietoisesti rakentaa niin, että jokainen lapsi löytää siinä paikkansa. Kasvatuksella pyritään saamaan erilaisiksi syntyneet yksilöt riittävän samanlaisiksi, jotta he voivat toimia yhdessä, muodostavat yhteisöjä ja elämälle voidaan sopia yhteisiä sääntöjä. Myös sosiaalityön ja perhetutkimuksen dosentti, lastenpsykiatri Mirjam Kalland toteaa, että aikuisten vastuulla on luoda koululuokka ja päiväkotiryhmä, jossa jokaiselle löytyy kaveri ja jossa jokainen voi kokea olevansa arvostettu. Hylätyksi tulemisen tunne voi syntyä jopa siitä, kun kaverisuhteet katkeavat. (Riihimäki 2017, HS, C2).

Koko luokalle suunnatut interventiot (suunniteltu tapa vaikuttaa osaamiseen tai käyttäytymiseen) toteutuvat koulussa opettajan johdolla. On tärkeää, että opet-

taja hyväksyy intervention ja sen periaatteet, koska muutoin se toteutetaan huonosti tai jää kokonaan toteutumatta. Lasten kannalta koko luokkaan kohdistuvat interventiot ovat mukavia, koska lapsilla on luonnolliset mahdollisuudet välittömästi harjoitella oppimiaan taitoja ja ketään ei leimata siksi, että hän käy ulkopuolisessa "terapiassa". (Salmivalli 2008, 191.)

Yhteispelin luokkatyöskentelyyn suunnatut menetelmät ovat toimiva esimerkki koko luokalle kohdistuvasta interventiosta, joissa toteutuvat restoratiivisen koulun tunnuspiirteet. Yhteispeli on kokonaisvaltainen ohjelma, jolla tuetaan lasten sosioemotionaalista kehitystä ja ehkäistään häiriöitä koulussa. Se on ennaltaehkäisevä työväline opettajille ja auttaa kouluja toteuttamaan yhteisöllistä ehkäisevää opiskeluhuoltoa. Yhteispelillä pyritään vaikuttamaan kokonaisvaltaisesti koulun ilmapiiriin ja toimintatapoihin ja edistämään näin lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä. Yhteispelin mallissa nousee esiin viisi ympäristön ominaisuutta, joiden toteutuminen kouluissa edistää lasten ja aikuisten hyvinvointia. Nämä ominaisuudet on esitelty kuvassa 1.

Lämpimät ihmissuhteet: Toisia kohdellaan kunnioittavasti ja ystävällisesti. Toisilta voi odottaa saavansa tarvittaessa tukea ja apua. Kaikki tuntevat toisensa, ja jokaisella on joku tärkeä ihminen koulussa.

Kuulluksi tuleminen ja osallisuus: Jokaisella on oikeus kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan sekä mahdollisuus vaikuttaa yhteiseen toimintaan. Jokaisen näkemykset tulevat kuulluksi.

Selkeys ja ennakoitavuus: Toiminnalle on asetettu selkeät säännöt, joiden avulla toiminta etenee organisoidusti ja ennakoitavasti. Säännöt ovat kaikkien tiedossa ja helposti saatavilla.

Osaaminen ja onnistuminen: Myönteistä itsearvostusta ja uskoa omaiin kykyihin vahvistetaan. Taitojen puuttumiseen tarjotaan rakentavaa tukea, ja tavoitetaso on lapselle sopiva.

Ilo: Arvostetaan ja annetaan tilaa lapsille luontaiselle ilolle, huumorille ja leikille. Luodaan tilanteita, joissa koulutyö tuottaa myönteisiä tunteita ja kokemuksia.

Kuva 1. Yhteispelin malli lasten kehitysympäristöjen ja aikuisten työympäristön suotuisista ominaisuuksista. (THL Työpaperi 34/2015, 32.)

Yhteispeli edistää lasten myönteistä kehitystä. Se vahvistaa koulujen toimintakulttuurissa ja ilmapiirissä sellaisia ominaisuuksia, joiden tiedetään vahvistavan lasten myönteistä kehitystä ja koulun henkilökunnan hyvinvointia ja jaksamista. Se harjaannuttaa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja koulunkäynnin arkeen

upotettavien toimintatapojen avulla. Yhteispelin opas muodostuu viidestä kokonaisuudesta: työskentely luokassa, kodin ja koulun yhteistyö, koulun kehittäminen, työyhteisön toiminta sekä esi- ja alkuopetuksen yhteistyö. Yhteispelin toimintatavat tulisi ottaa käyttöön niin, että ne nivoutuisivat luontevasti koulun arkiin toimintoihin. (Kampman ym. 2015, 3, 223.)

2.5 Pelillisuus ja visuaalisuus yhteisöllisen toiminnan tukena

Leikit, pelillisuus, fyysinen aktiivisuus, kokeellisuus, ja muut toiminnalliset työtavat sekä taiteen eri muodot edistävät oppimisen iloa ja vahvistavat mahdollisuuksia luovaan ajatteluun ja oivaltamiseen (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Pelillistämisen professori Juho Hamarin mielestä pelien avulla voi parantaa maailmaa. Hänen mukaansa suurin osa pelillistämistutkimuksesta osoittaa, että pelillistäminen vaikuttaa ihmisiin myönteisesti. Pelit kehittävät lisäksi yhteistyökykyä. Yksinkertaisimmillaan pelillistäminen tarkoittaa sitä, että asioista tehdään pelien kaltaisia. Hyvin pelillistetyllä toiminnalla voidaan tuottaa yhtä voimakkaita elämyksiä kuin millä tahansa pelillä. (Rissanen 2017.) Pelillisuus ei aina tarkoita isoja projekteja, se voi olla vaikka rooleissa toimimista (Luostarinen & Peltomaa 2016, 239).

Kuvallisella ilmaisulla saadaan aikaan väriä ja valoa. Kuvittajan, konseptisuunnittelijan ja taiteilijan näkökulmasta ihmisten pitäisi kannatella toisiaan; yhdessä tekemistä, solidaarisuutta ja ystävyyttä pitäisi olla enemmän. (Korpi 2017). Muotoilun asiantuntijan, yhteistyökumppanini Helmiina Karhumaan mukaan visuaalisuudella on suuri merkitys mielenkiinnon herättämisessä ja motivaation ylläpitämisessä.

3 TOIMINTAPÄIVÄN MENETELMÄT JA PALAUTTEEN KERÄÄMINEN

3.1 Ikäryhmän valinta; 4.-luokkalaiset

Suomalaiseen perusopetukseen soveltuvista tunnetaitojen opettamisen interventio-ohjelmista Askeleittain ja Friends ovat jo käytössä Lempoisten alkuopetuksessa. Askeleittain ohjelma on 4 – 12-vuotiaille suunnattu sosiaalista kehitystä ja tunnetaitoja tukeva opetusohjelma, jonka keskeisenä ajatuksena on, että tunnetaitoja ja sosiaalisia taitoja voidaan opettaa ja harjoituttaa vastaavasti kuin muitakin taitoja. Friends on lasten ja nuorten mielen hyvinvointia tukeva sekä ahdistusta ja masennusta ennaltaehkäisevä ohjelma. (Hintikka 2016, 189.) Olisi turhaa viedä taas uutta interventio-ohjelmää alkuopetuksen opettajille Lempoisten kouluun.

Lastenpsykiatri Raisa Cacciatoren Aggression portaissa esitetään kuusi ikäluokkaa, jotka kuvaavat tapahtuvaa suurempaa muutosta lapsen kokemassa erillisyydessä ja omatoimisuudessa muihin nähden. Iältään 7-10-vuotiailla sosiaalisuus lisääntyy ja kaverien merkitys korostuu. 11-14-vuotiailla on ominaista epävarmuus, hämmennys ja ahdistuksen kokemus omasta muuttuvasta kehosta. Varhaisnuori hakee epävarmuuteensa aikuisen huomiota ja hyväksyntää ("Kehu minua!"). Hän liittyy entistä enemmän saman ikäisten joukkoon. (Hintikka 2016, 80-81.) 4.-luokkalainen on sopivasti vielä siinä vaiheessa, että hän kokee ryhmän tärkeäksi, mutta samalla kaipaa aikuisen huomiota ja on vastaanottavainen. Häntä on hyvä ryhmäyttää ja hänen ei välttämättä tarvitse vastustaa sovittuja rutiineja ja ohjeita.

3.2 Yhteispelin menetelmät Luokkapiiri ja Teemme yhdessä

Yhteispeli on kokonaisvaltainen ohjelma, jolla tuetaan lasten sosioemotionaalista kehitystä ja ehkäistään häiriöitä koulussa. Yhteispelissä korostetaan, että lasten välinen vuorovaikutus vaikuttaa lapsen käsitykseen itsestään. Myönteisen käsityksen rakentumiseen vaaditaan kohdatuksi ja kuulluksi tulemistä. Kokemukset ryhmän jäsenenä vaikuttavat siihen, miten lapsi toimii jatkossa toisten kanssa ja

miten hän pystyy huomioimaan muita ihmisiä ja itseään. (Kampman ym. 2015, 12.) Toimintapäivä toteutuu 4. -luokissa, joten tässä työssä avataan Yhteispelin luokkatyöskentelyyn kehitettyjä menetelmiä: Luokkapiiri ja Teemme yhdessä.

Vuorovaikutusryhmä Luokkapiiri on noin 15 minuutin tuokio, jota suositellaan pidettäväksi päivittäin, mutta käytännössä toteutuu vähintään kerran viikossa. Luokkapiirissä oppilaat harjoittelevat ystävällistä tervehtimistä, tutustuvat toisiinsa puhepiirissä tai kertoen ja keskustellen sekä leikkien. Opettajan tehtävänä on pitää kiinni luokkapiirin rakenteesta ja eri vaiheiden tavoitteiden toteutumisesta.

Netistä ladattavassa oppaassa on selkeät luokkapiirin tavoitteet ja luokkapiirin rakenne. Sieltä voi lukea kaikkiin vaiheisiin ohjeet ja se sisältää paljon käytännön vinkkejä toteutukseen. Yhteispelissä painotetaan sitä, että lasten tulee tietää, mitä tapahtuu ja mitä heiltä odotetaan. Toimintapäivää varten tehty PowerPointesitys Luokkapiirin tavoitteista ja rakenteesta auttaa selkeään kuvaamiseen ja kertomiseen sekä oppilaille että opettajille mihin pyritään ja mitä ollaan tekemässä (Liite 1).

Teemme yhdessä on yhdessätyöskentelyn malli, jonka avulla harjoitellaan tietoisesti yhteistyön tekemistä 2-5 oppilaan ryhmissä. Yhdessätyöskentely on jaettu neljään vaiheeseen. Jokaisessa vaiheessa harjoitellaan tiettyjä tunne- ja vuorovaikutustaitoja, jotka tukevat yhdessätyöskentelyn onnistumista. Yhdessätyöskentely on haastavaa, mutta tarkoituksena on vähitellen kehittää oppilaiden kykyä ratkaista ryhmänä eteen tulevia haasteita.

Teemme yhdessä -työskentely on hyvä jatkumo Luokkapiirin vuorovaikutusryhmälle, koska siinä vahvistetaan samoja taitoja vähän laajentaen. Neuvottelutaito ja avun pyytäminen tulevat lisäksi Luokkapiirin vuorovaikutustaitoihin kuuntelu, kertominen ja vuorottelu. Vastuunottamisen ja ongelmratkaisun taitoja ovat toisen kunnioittaminen ja yhteisten sääntöjen noudattaminen. Yhteispelin oppaan lisäksi tästäkin menetelmästä tehtiin selventävä diasarja ohjeistuksen tueksi (liite 2).

3.3 Ratkaisukeskeisyys, pelillisuus, visuaalisuus ja asteikon käyttö ryhmätöissä

Toimintapäivän ryhmätöiden tavoitteena on osallistaa lapset oman luokan toimintakulttuurin kehittämiseen. Samalla he saavat esittää toiveita opettajan roolista luokassa. Ratkaisukeskeisellä työtavalla etsitään ääripäät: hyvin huonosti toimiva luokka ja opettaja - unelmallinen luokka ja opettaja sekä oman luokan paikka näiden ääripäiden välillä ja kuvauksen siitä.

Muotoilusta saadulla tuella Teemme yhdessä -menetelmän harjoitteluun tarkoitusta ryhmärakentajat -ryhmätyöstä saatiin pelillinen. Pienryhmissä lapset askartelevat itselleen jokainen erilaisen roolihahmon. Roolihahmoina lapset sitten toimivat erilaisissa kouluympäristöissä ja kokeilevat huonoja ja hyviä toimintatapoja niissä. Roolihahmojen ja kouluympäristö -pelialustojen visuaalisuuten kiinnitettiin erityistä huomiota.

Ryhmätöistä saadaan ratkaisukeskeisessä psykoterapiassa käytettävällä asteikko-menetelmällä tulevaisuuteen tähtäävä ja ilmapiiriä parantava yhteinen sopimus (tavoite) ja sovitaan seurannasta (Asteikko).

3.4 Palautteen kerääminen

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö. Produktini on toimintapäivä ja sen pohjalta valmistettu opas opettajalle. Toimintapäivässä käytetyt Yhteispelin menetelmät ovat sinänsä jo tieteellisesti tutkittu toimiviksi ja vaikuttaviksi. Tässä työssä palautetta kerätään lasten suhtautumisesta toimintapäivään ja opettajien mielenkiinnon sekä luottamuksen heräämisestä Yhteispelin menetelmiä kohtaan. Tarkastelun ja arvioinnin kohteena ovat myös toimintapäivän materiaalien toimivuus, toiminnan aikataulutus sekä toiminnan määrän sopivuus.

Laadullinen tutkimusasenne sopii toiminnallisiin opinnäytetöihin (Vilkka & Airaksinen 2003, 51, 63). 4. -luokan opettajat ja minä vetäjänä toimivat havainnoijina toimintapäivissä. Haastattelut, havainnointikokemukset ja toimintapäivästä jäävät

tuotokset toimivat palautemateriaaleina. Toisesta toimintapäivästä on myös valokuvia.

4 TOIMINTAPÄIVÄN TOTEUTUKSEN VAIHEET, OMAN PROSESSIN KUVAUS

4.1 Aikaisemman kokemuksen vaikutus suunnitteluun

Olen aikaisemmalta koulutukseltani luokanopettaja, mutta tein valmistumiseni jälkeen pitkän kotiäitiuran. Pätkäsijaisuuksiin väsyneenä hakeuduin ensin ratkaisukeskeisen työyhteisösovittelun koulutukseen vuonna 2014. Samanaikaisesti tein opettajan sijaisuuksia ja onnekseni pääsin Ylöjärvelle Vahannan koululle (on yksi Yhteispelin kehittäykouluista) tutustumaan Yhteispeliin ja vertaissovitteluun Verso. Pääsin kokeilemaan Yhteispelin Luokkapiiriä ja Teen itse -menetelmää sekä sain ohjausta Yhteispelin syvempään ymmärtämiseen.

Ratkaisukeskeisessä työyhteisösovittelukoulutuksessa perehdyin aiheeseen "Ratkaisukeskeisen sovittelun soveltaminen peruskoulun opettajan työssä". Myöhemmässä luokanopettajan sijaisuudessa kokeilin Yhteispelin Luokkapiirin käyttöä. Ratkaisukeskeinen sovitteluva työote ja Luokkapiirin käyttö tuottivat hyvän luokkahengen ja työrauhan luokkaani. Kouluttautuminen ja kokemus vahvistivat omaa uskoani mahdollisuuteen kohti kohtaamisen kulttuuria – sovitteluvaan ja restoratiiviseen yhteisöön.

Sosionomiopintojeni koulusosionomiharjoittelussa kokeilin ryhmäyttämistä esikouluryhmän, yhden 2.-luokan ja yhden 3.-luokan poikien kanssa Luokkapiiri-menetelmän avulla. Tein diaesityksen ryhmäytystuntien ohjeistuksen tueksi. 2. -luokassa kokeilimme opettajan kanssa myös Teen itse -menetelmää. Sain opettajilta kannustavaa palautetta omasta toiminnastani ja Luokkapiiri-menetelmästä. Lapset olivat tosi innostuneita ja iloisia Luokkapiiristä. Yksi ryhmästä vetäytyvä poika sanoi toiminnasta: "Tämähän on mukavaa!" Käytin Nalle –kortteja (St Luke's Innovative resources) helpottaakseni lapsia palautteen antamisessa. Koin nämä ryhmäytystunnit tosi hyväksi kannustukseksi opinnäytetyötäni ajatellen.

Varsinaisia toimintapäiviä varten kysyin ja sain kahden 4. luokan opettajat kanssani yhteistyöhön ja näin pääsin toteuttamaan suunnitelmiani.

4.2 Toimintapäivän materiaalien suunnittelu ja toteutus

Sain yhteistyökumppanikseni Helsingin Aalto-yliopistossa muotoilua opiskelevan tyttäreni Helmiina Karhumaan. Minulla oli jo näkemys, että haluan tuoda koululle tutuksi Yhteispelin menetelmistä Luokkapiiriin. Yhdessä saimme idean toimintapäivästä, jossa käyttäisin apuna muotoilusta kumpuavaa pelillisyyttä. Uusi opetussuunnitelma kannustaa ryhmitöiden käyttöön, joten päätimme ottaa esittelyyn Yhteispelin Luokkapiiriin lisäksi Teemme yhdessä-menetelmän ja toteuttaa pienryhmätyöt pelaamalla. Helmiinan vahva osaaminen visuaalisuudesta ja nuorekas näkemys koulumaailmasta rikastuttivat huomattavasti toimintapäivääni. Hänen avustuksellaan sain materiaaleista toimivia, mielenkiintoa herättäviä ja viihdyttäviä.

Yhteispelin oppaasta (Kampman ym. 2015) sain kerättyä pääasiat diaesityksiin toimintapäivän ohjeistuksen tueksi sekä Luokkapiiriin että Teemme yhdessä -menetelmään (Liite 1 ja 2). Minä vastasin sisällöstä ja Helmiina Karhumaa visuaalisuudesta.

Pienryhmätöitä varten tarvittiin roolihahmot. Jokaista ryhmän 4-5 oppilasta varten muodostettiin neljä erilaista ryhmän jäsenten vuorovaikutusroolia: ryhmän rakentaja, ryhmän häiritsijä, ryhmästä vetäytyjä ja kiusattu (Toivakka & Maasola 2011, 37). Helmiina Karhumaan piirtämä hauska "örkki" toimi roolihahmon pohjana (liite 3), johon sai leikata ja liimata hänen piirtämiään erilaisia värikkäitä tavaroita, vaatteita ja "härpäkkeitä" (liite 4).

Pelialustoiksi valittiin toimintaympäristöt liikuntatunti, matematiikantunti, ympäristöopin tunti, käsityötunti ja välitunti. Helmiina Karhumaa suunnitteli ja kuvitti pelialustat (liite 5).

Ryhmätöitä varten tarvittiin myös ryhmätyön ohjeet (koko A3, liite 6), pienet tehtävälappuset: "Mitä tapahtuu, kun yhteispeli ei toimi?" (koko puolet A4, liite 7), ratkaisuarvit "Miten tilanteessa pitäisi toimia?" (koko A3, liite 8) ja "Meidän ryhmä"-kuvio (koko A4, liite 9) loppukoontia varten asteikkoon. Seurantapäivää varten

lapsille ja opettajille tulostettiin "Ryhmänrakentajat" -tarra (liite 10) todistukseksi toimintapäivään osallistumisesta.

Kokopäiväisenä toteutetusta toimintapäivästä otettiin myös kuvia. Yhtä lasta lukuun ottamatta lapsilla oli voimassa oleva kuvauslupa koulussa valmiina.

4.3 Toimintapäivien toteutus

Toimintapäivät toteutin Lempoisten koulussa Lempäälässä 10.-12.5.2017 ja seurannat 24.5.2017 kahdessa 4. luokassa. Toinen 4. luokka muodostuu perusryhmän ja pienryhmän yhdistelmästä. Tämän luokan opettajien kanssa sovimme, että teemme toimintapäivän kahdessa osassa keskiviikkona ja perjantaina. Toisen 4. luokan kanssa toteutin kokopäiväisen toimintapäivän torstaina. Kokopäiväisen ryhmän opettaja oli koko päivän seuraamassa toimintaa, samoin koululainen kuvaajana. Kaksipäiväisen ryhmän kaksi opettajaa olivat vaihtelevasti paikalla. Heidän lisäksi mukana oli koulunkäynninohjaaja.

Lempoisten koulussa on hienot tilat tämänkaltaisia toiminnallisia tuokioita varten. Jokaisessa kerroksessa on luova luokka, jossa ei ole pulpetteja vaan matalia siirrettäviä pöytiä ja raheja sekä sohva. Audiovisuaaliset laitteet ovat näissäkkin tiiloissa hyvät.

Aloitin toimintapäivät esittelemällä itseni ja kertomalla, että toimintapäivä on osa opinnäytetyötäni. Opettajia pyysin toimimaan tarkkailijoina ja antamaan minulle lopuksi palautetta joko kirjallisena tai suullisesti. He saivat diaesitykset paperiversioina katseltavakseen. Ylimääräisen koululaisen kerroin olevan valokuvaajana ja mahdollisesti myös avustajana.

Toteutin toimintapäivääni Jaana Hintikan (2016, 72, 74) kuvaamalla mallilla, jonka mukaan sosiaalisten taitojen opettaminen tapahtuu monivaiheisena prosessina. Lasten kanssa aloitetaan keskustelemalla opeteltavista taidoista, niiden merkityksistä ja hyödyllisyydestä. Sen jälkeen opetettavia taitoja havainnolliste-

taan ja selitetään sekä pyritään tunnistamaan oikeita ja väärä tapoja taitojen toteuttamisessa. Intervention aikana lapset tekevät sosiaalisten taitojen käytännön harjoituksia suunnitelluissa tilanteissa saaden samalla palautetta ja rohkaisua.

Aloitimme vuorovaikutusryhmän Yhteispelin Luokkapiiriin tutustumisen käymällä esittelydiat (liite 1) läpi ja keskustelimme siinä esille tulleista teemoista. Seuraavaksi siirryimme luovaan luokkaan, johon olin etukäteen laittanut rahat piirimuodostelmaan. Olin myös tehnyt oppilaista nimilaput valmiiksi ja sattumanvaraisesti jakanut laput kahteen ryhmään niin, että molemmissa oli suunnilleen saman verran tyttöjä ja poikia.

Luovassa luokassa puolet lapsista pääsivät ensin vuorovaikutuspiiriin, joka eteni Luokkapiirin rakenteen mukaisesti. Luokkapiirin 1. vaiheen; piirin muodostaminen, paikat määräytyivät laittaessani toisen nimilappupinon laput yksitellen ralleille. On tärkeää, etteivät lapset voi itse mennä kavereidensa viereen vaan kaikki ovat tasavertaisia. Toinen puoli luokasta toimi raatina ja tarkkailijoina. Heille korostin, ettei heillä ole puheenvuoroa toisen ryhmän piirityöskentelyn aikana.

2. vaiheessa kertasimme toimintaohjeina Luokkapiirin säännöt. Raatiryhmän tehtäväksi tuli tarkkailla, kuinka säännöt (Istun omalla tontillani; Viittaen, kun haluan puheenvuoron; Puhun omalla vuorollani) toteutuivat toiminnan aikana.

3. vaiheeseen kuuluu tervehtiminen. Kerroin ja näytin esimerkein, kuinka tervehtiminen tapahtuu. Siihen kuuluu silmiin katsominen, kättely ja ystävällinen tervehtiminen esimerkiksi "Moi, Tiina!" Tervehtiessä pysytään omalla paikalla ja tervehdittää vierustoveri ja vuoro kiertää koko piirin ympäri.

4. vaiheessa on kertominen. Korostin, että vain puheenvuoron saanut puhuu. Kun Luokkapiiriin ottaa luokassaan käyttöön, ensimmäisillä kerroilla on parasta aloittaa kertominen puhepiirillä (Verso täydennyskoulutus). Valitsin kertomisaiheeksi lasten luokkaretken. Minulla oli mukana pieni leluhiiri, joka kiersi puheenvuoron antajana lapselta toiselle. Jatkossa Yhteispelin menetelmän ideana on, että vain muutamalla lapsella on kertomisvuoro ja toiset saavat tehdä kertojalle

lisäkysymyksiä. Opetellaan oikeasti kertomista, kuuntelemista ja aitoa vuorovaikutusta.

5. vaiheen leikiksi valitsin "Läpsyn". Se on helppo ja hauska yhteisleikki, jossa yksi on keskellä läpsynä ja toiset istuvat ringissä omilla paikoillaan. Läpsy yrittää saada itselleen paikan ringistä läpsäyttämällä sanomalehtikääröllä sitä lasta, jonka nimi sanotaan. Leikissä saa olla ääntä, naurua ja iloa.

6. vaihe on piirin päättäminen. Rauhoitutaan. Kyselin, kuinka lapset kokivat sääntöjen noudattamisen. Lapset saivat kertoa, miltä piirityöskentely tuntui. Raatilaisetkin saivat antaa arvionsa. Puheenvuoro pyydettiin viittaamalla.

Piirityöskentely vuorovaikutusryhmässä Luokkapiiriä mukaillen kesti noin 15 minuuttia. Vaihdoimme seuraavaksi vuoroja ja toteutimme saman uudelleen. Vuorovaikutusryhmään käytimme ensimmäisen oppitunnin, jonka jälkeen lapset pääsivät välitunnille.

Yhdessätyöskentelyn aloitimme myös käymällä ensin läpi diasarjan Yhteispelin Teemme yhdessä -menetelmästä (liite 2). Esittelin lapsille "örkin" (liite 3) ja liimatavat lisämateriaalit (liite 4). Tehtävänä oli valmistaa omassa pienryhmässä 4-5 erilaista roolihahmoa niin, että jokaisesta vuorovaikutusrooliryhmästä tulee ainakin yksi hahmo. Ryhmätyötä varten minulla oli joka ryhmälle erillinen ohje (liite 6), jonka kävin yhteisesti läpi ennen ryhmiin jakautumista. Lapset tarvitsivat sakset ja liimaa tähän työskentelyvaiheeseen. 4-5 hengen ryhmät muodostettiin arpomalla.

Yhteispelin haastavaa, mutta vuorovaikutustaitoja harjoittavaa Teemme yhdessä -menetelmää päätin käyttää vain tässä helppossa roolihahmojen valmistusvaiheessa. Tähän ryhmätyöskentelyyn käytimme yhden oppitunnin.

Viimeiset kaksi oppituntia käytimme Ryhmänrakentajat -ryhmätöihin, loppukoon-tiin ja seurannasta sopimiseen. Ryhmänrakentajat -ryhmätöillä lapset pääsivät vaikuttamaan oman luokkansa toimintakulttuurin kehittämiseen ratkaisukeskeisellä toimintatavalla. Lapset miettivät ensin koulun erilaisiin ympäristöihin (liite 5)

mahdollisimman hankalia tilanteita ja opettajan huonoa toimintaa siinä. He keksivät esimerkin jokaiseen ympäristöön ja kirjasivat sen valmiiseen lappuseen (liite 7). Lappuset kerättiin kutakin ympäristöä kuvaavan pelialustan viereen.

Kun jokainen ryhmä oli saanut kaikki viisi lappusta valmiiksi, jaettiin kullekin ryhmälle yksi pelialusta ja siihen kuuluvat lappuset. Lapset pääsivät kokeilemaan näitä ryhmien keksimiä hankalia tilanteita roolihahmojensa avulla. Samalla heidän piti miettiä, miten tilanteissa pitäisi toimia, jotta roolihahmot voisivat kokea olevansa unelmien koulussa. He kirjasivat ehdotuksensa "Miten tilanteessa pitäisi toimia?" -ratkaisuarkeen (liite 8). Lapset miettivät myös opettajalle unelmien toimintatapaa.

Unelmien koulun toimintatapojen kirjaaminen oli lapsille haastavaa. Kun muutama ryhmä oli saanut kaavakkeen valmiiksi, aloitimme ryhmätyön koonnin. Lappuset, pelialustat ja kaavakkeet kerättiin minulle. Lapset asettuivat luokkaan niin että pystyivät rauhoittumaan seuraamaan koontia.

Luin aluksi ääneen lasten tuottamia esimerkkejä kummastakin ääripäästä. Piirsin taululle janan, jonka vasempaan ääripäähän tuli huonot toimintamallit ja oikeaan ääripäähän unelmamallit. Teimme asteikon 0 – 10. Pyysin lapsia ehdottamaan, mihin heidän koko luokka sijoittuisi janalla. Laitoimme "Meidän ryhmä" -kuvion siihen (liite 9). Pyysin lapsia kertomaan, kuinka se näkyy, että he ovat janalla siinä kohdassa. Seuraavaksi mietimme, mitä konkreettista pitäisi tehdä, että lasten ryhmämerkkiä voisi siirtää pykälän verran kohti unelmakoulua. Kirjoitin ylös lasten keksimän konkreettisen asian, jota he toteuttaisivat parantaakseen luokkansa toimintakulttuuria. Siitä syntyi yhteinen sopimus. Sovimme, että tulen reilun viikon päästä kyselemään, kuinka sopimus on pitänyt. Seurantahetkessä lapset saivat Ryhmänrakentajat -tarran (liite 10) todistukseksi toimintapäivään osallistumisesta.

4.4 Toimintapäivien palaute ja arviointi

Haastattelin opettajia heti lasten lähdettyä välitunnille toiminnan loppuessa. Pyysin heiltä palautetta materiaalieni toimivuudesta ja toiminnan mielekkyydestä.

Olin antanut diaesityksistä paperiversiot heti toiminnan alkaessa, jotta he voisivat kirjoittaa kommentteja niihin. Opettajat antoivat mieluummin suullista palautetta. Jouduin vielä tarkentamaan, etten ollut itse keksinyt menetelmiä. Kysyin, mitä mieltä he olivat Luokkapiiristä ja Teemme yhdessä -menetelmästä käyttökelpoisuudeltaan. Pyysin myös palautetta omasta toiminnastani ja käyttämästäni materiaaleista. Lapsilta kyselin kunkin toiminnan päätteeksi palautetta siitä, miten he kokivat esimerkiksi tervehtimisen ja kertomisen. Sain heiltä myös nopeaa suullista palautetta koko toimintapäivästä päivän päätteeksi. Itse olin ohjaajan ja kouluttajan roolissa toimintapäivässä, mutta tein samalla havaintoja suunnittelemani toiminnan toimivuudesta ja lasten suhtautumisesta työskentelyyn. Omat havainnot ja opettajien sekä oppilaiden kommentit kirjasin heti toimintapäivän päätyttyä. Myös lasten ryhmätöiden tuotokset jäivät havaintomateriaaliksi. Toisesta toimintapäivästä sain myös kuvia.

Eritoten Luokkapiirin esittelydioista ja toiminnasta opettajat antoivat erittäin hyvää palautetta. He kehuivat diojen visuaalisuutta. Vaikka yhdellä opettajalla oli ollut etukäteen hyvin epäilevä asenne interventiotani kohtaan, hän oli huomannut toiminnan aikana, että siinä oli paljon hyvää. Toinen 4. luokka kokeili seuraavana päivänä oman opettajansa kanssa Luokkapiirimenetelmää.

Teemme yhdessä -menetelmä oli minusta ja opettajista haastava, eikä kaikilta lapsilta onnistunut neuvottelu ja ryhmässä työskentely. Jos Luokkapiiri olisi ollut jo pidempään käytössä, myös Teemme yhdessä -menetelmä olisi mahdollisesti toiminut paremmin. Haasteista huolimatta ryhmätyötaitoja kannattaa harjoitella kärsivällisesti. Kokonaisuutena ryhmänrakentajat -ryhmätyö oli kuitenkin toimiva. Sain opettajilta palautetta, että olin hyvin miettinyt ja rakentanut toiminnan. Vaikka minusta välillä tuntui raskaalta vetää ryhmätyöskentelyä sen epämääräisyyden vuoksi, opettaja kertoi, että ryhmätyötilanne oli normaalia ryhmätyöskentelyä ja minun toimintani oli ollut hänen mielestään hallinnassa. Koulunkäynnin ohjaaja mainitsi, että vaativamman ryhmän lapsista näkyi, että he tykkäsivät toiminnasta.

Loppukoonnista sain palautteeksi, että se oli hyvä, koska siinä koottiin rauhassa aikaansaannokset kasaan ja keksittiin yhteinen harjoiteltava asia. Minusta siinä

toteutui hyvin ratkaisukeskeisyyden periaatteet. Lapset keksivät itse hyviä ehdotuksia ja yhteiseen sopimukseen päästiin yllättävän helposti.

Yksi opettajista oli etukäteen ajatellut, että neljän oppitunnin mittainen toimintapäivä voi olla liian pitkä. Hän totesi lopuksi, että hänen huolensa oli ollut turha. Lapset jaksoivat olla innostuneesti mukana alusta loppuun eikä lyhyemmässä ajassa olisi saanut vedettyä suunnittelemaani sisältöä loppuun. Neljä oppituntia oli oikein sopiva aika. Kokopäivä oli selkeämpi vetää, mutta jako kahdeksi kahden oppitunnin mittaiseksi toimintapäiväksi onnistui myös hyvin.

Tuottamamme materiaalit toimintapäivään olivat visuaalisesti motivoivia. Ryhmätöiden ohjeita joutui kuitenkin selventämään työskentelyn aikana. Ajattelin, että jatkossa pyydän lapsia valitsemaan joka pienryhmästä yhden "puheenjohtajan" ryhmälleen. Puheenjohtajien kanssa pidän aluksi malliesimerkin Teemme yhdessä -toimintamallin mukaisesta työskentelystä ennen roolihahmojen valmistamiseen ryhtymistä. Ryhmät voivat harjoitella mallin mukaisesti työskentelyä pienryhmissään puheenjohtajansa tuella. Mallin antamisella on suuri merkitys toiminnan ymmärtämisessä, minkä huomasin Luokkapiiriä toteuttaessani koulusosiomiharjoittelussa. Koko toimintapäiväni perustuu selkeän esimerkin antamiseen hyvästä ryhmäytävästä ja vuorovaikutustaitoja kehittävästä menetelmällisestä toiminnasta. Harjoittelun ja lisämateriaalien avulla tietämystä voi sitten syventää.

Toimintapäivät onnistuivat niin hyvin, että päätin jalostaa ne Ryhmänrakentajat -koulutukseksi. Hankeopintojeni yhteydessä tein koulutuksesta esittelyvideon, jonka perusteella sain palautetta koulutuksesta ja materiaaleista, että todella hyvä työkalu kouluille ja varmasti olisi käyttöä. Suunnittelemaani ja toteuttamaani koulutusta pidettiin tosi tarpeellisena ja mainittiin, että esittelystä näkyi asiantuntijuuteni.

4.5 Oppaan valmistus opettajalle

Luokkapiiri ja Teemme yhdessä -menetelmä ovat työkaluja kohti restoratiivista koulua, jossa korostuvat osallisuus, kohtaaminen, yhteistyö ja ratkaiseminen.

Restoratiiviset menetelmät tuottaa mahdollisuuden yksilön ja yhteisön sosiaalisten taitojen kasvuun sekä vahvistaa yksilön identiteettiä ja yhteisön hyvinvointia. Opettajan oppaan Yhteispelin Luokkapiiri ja Teemme yhdessä -menetelmistä teimme yhdessä muotoilun asiantuntijan Helmiina Karhumaan kanssa. Oppaan toimivuuden takaamiseksi teimme sen vasta toimintapäivien jälkeen. Minun oli helpompi koota sisältö toimintapäiväkokemuksen kautta. Opas on sopivan pieni vihkonen miellyttävine kuvituksineen ja se suljetaan Ryhmänrakentajat -sinetillä (liite 12). Oppaan sisältö on liitteessä aukeama kerrallaan (liite 12).

Opas on pikaopas Yhteispelin luokkatyöskentelyyn tarkoitetuista menetelmistä ja konkreettinen ohjeistus niiden käytöstä, mutta samalla sen avulla kannustan opettajia Luokkapiiriin ja Teemme yhdessä -menetelmän käyttöönottoon. Kirsi Konttelin (2016, 4) Yhteispelin vaikuttavuustutkimuksessa todetaan, että Yhteispeli -toimintamallin havaittiin tuovan pääasiassa positiivisia muutoksia oppilaisiin ja heidän toimintaansa. THL:n julkaisema opas Yhteispeleistä täydentää ja syventää tekemäämme opasta opettajalle (Kampman ym. 2015).

5 POHDINTA

5.1 Eettisyys ja luotettavuus

Sosiaalialalla ja julkisen sektorin toiminnassa, kuten peruskoulussa, lainsäädäntö ja toiminnan laillisuus ovat tärkeitä. Laillisuus ei tarkoita kuitenkaan samaa kuin eettisyys, joka tähtää hyvään elämään ja oikean ja väärän erottamiseen. Ammatillisella tasolla se merkitsee kykyä pohtia ja kyseenalaistaa jatkuvasti omaa toimintaa ja päätöksentekoa, sen oikeudenmukaisuutta ja päätöksenteon perusteita. Sosiaalialalla ammattietiikka merkitsee ennen kaikkea halua ja kykyä nähdä ja kuulla arjen toiminnoissa erilaisia vaihtoehtoja sekä halua ja kykyä mahdollistaa asiakkaan osallisuus. Myös toimintaorganisaation toiminnan tavoitteita ja perusteita on kyettävä arvioimaan kriittisesti, esimerkiksi säästötavoitteita. Ammattietiikka on yhteisöllinen asia eli eettinen keskustelu ei koskaan ole vain yksittäisen työntekijän vastuulla, vaan siihen osallistuu koko työyhteisö ja organisaatio. (Talentia ry 2013, 5-6.)

Luvussa 2.2 paneuduin perusopetuksen tehtäviin, joita ovat perusopetuksen kasvatustyön, opetuksen, ohjauksen, oppilashuollon ja muun toiminnan järjestäminen ja toteuttaminen. Oppilashuolto on tärkeä osa perusopetuksen toimintakulttuuria, sillä oppilashuolto luo kouluyhteisössä edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä kuuluu tehdä yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 9, 35.) Lempoisten koulussa ennaltaehkäisevään oppilashuoltoon paneutuneita luvussa 2.1 käsittelemiäni sosiaaliohjaajia ei ole palkattuna. Niinpä tein toimintapäiväni sosionomin ja opettajan välisenä yhteistyönä, jota käsittelin kuvatessani teoriaosuudessa postmodernia yhteiskuntaa.

Luokanopettajan työtä säätelee opetushallituksesta tuleva opetussuunnitelman perusteet (luku 2.2), joka sisältää ryhmäytämisen ja vuorovaikutustaitojen opettamisen osana koulutyötä. Kuitenkin itse 1980-luvulla luokanopettajaksi opiskelleena tiedän, ettei koulutuksessa saanut siihen opastusta. Sosionomina tuomani

tähän tarpeeseen vastaava toimintapäivä kuuluu luontevana osana perusopetukseen, joten lasten osallistuminen toimintapäivään kuului osana heidän koulutyötään ja koulutus opettajalle kuuluu yhteisölliseen opiskeluhooltoon (luku 2.2). Uuden opetussuunnitelman tavoitteet ovat samoja kuin Yhteispelissä, joten Yhteispelin menetelmien käyttö ei ole pois tuntikehyksen ajasta vaan tukee kokonaisuutta. Opettajien osallistuminen oli taas heille vaapaaehtoista. Muihin laillisuutta ja eettisyyttä tukeviin perusteisiin kuuluen koululla oli jo valmiina kuvausluvut lapsista ja kukaan ei esiinny omalla nimellään toimintapäivän raportoinnissa. Ryhmätöissä roolihahmon pohjana oli neutraali "örkki", jotta roolihahmot eivät kuvaa ketään henkilökohtaisesti.

Arviointitutkimuksessa 2011 todettiin Yhteispeli tieteellisesti toimivaksi ja turvaliseksi interventioksi. Yhteispelin toimintatapojen todettiin kehittäneen runsaasti oppilaiden vastuuntuntoa oppimisesta ja oppimisilmapiiristä. Oppilaat pitivät toimintatavoista ja suhtautuivat niihin innostuneesti. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen todettiin kehittyneen. (Kontteli 2016, 80.) Yhteispelin on todettu vaikuttavan juuri niin kuin restoratiivisessa koulussa toivotaan tapahtuvan (luku 2.4). Lempoisten koulun tavoitteeseen kohti restoratiivista koulua päästää opettajien kiinnostumisella, tietämyksellä ja menetelmien käyttöönotolla. Kuten luvun 2.4 lopussa totesin, koko luokalle suunnatun intervention onnistuminen vaatii opettajan sitoutumisen siihen. Oma luokanopettajuuteni, perehtyneisyyteni Yhteispelin menetelmiin ja ratkaisukeskeisyyteen sekä sosionomiopintoni toivat toimintapäivän järjestämiseen ja toteutustapaan luotettavuutta ja ammatillisuutta, minkä toivon lisäksi opettajien innostumista ja luottamusta Yhteispelin menetelmien käyttöönottoon.

5.2 Johtopäätökset

Teoriaosuudessa käsittelin perusopetuksen tehtäviä ja siellä tuli sosionominäkökulmasta esiin eriarvoistumisen ja syrjäytymisen ehkäisy sekä sukupuolten välinen tasa-arvo (luku 2.2). Peruskoulussa ennaltaehkäisevä työ jää pääosin opettajan vastuulle, koska esimerkiksi koulusosionomi ei kuulu kaikissa kouluissa vakiohenkilökuntaan. Pääsin Lempoisten kouluun koulusosionomiharjoittelijaksi ja yhdistin siellä sekä opettaja- että sosionomiosaamiseni. Tavoitteenani oli auttaa

opettajia ennaltaehkäisevän työn merkityksen ymmärtämisessä ja toteuttamisessa. Lempäälän tavoite koulun toimintakulttuurin muuttamiseksi vähitellen restoratiivisen koulun suuntaan vaatii opettajilta juuri tätä osaamista. Pääsin tasavertaiseksi toimijaksi opettajien kanssa ja koin työskentelyni mielekkääksi heidän kanssaan (luku 2.1).

Lempäälän tavoite toimintakulttuurin muuttamiseksi vähitellen restoratiivisen koulun suuntaan toteutuu kappaleessa 2.4 kuvaamieni restoratiivisen koulun tunnusmerkit täyttävällä Yhteispelillä. Yhteispeli turvaa restoratiivisen, keskustele- van ja osallistavan toimintakulttuurin. Toimintapäivän alussa käyttämäni ja esitte- lemäni Yhteispelin luokkatyöskentelyyn suunnattu Luokkapiiri sekä Ryhmänra- kentajat -ryhmätoissa toteutunut Yhteispelin Teemme yhdessä -menetelmä yh- dessä ratkaisukeskeisyyden ja pelillisyyden kanssa toteuttavat restoratiivisen koulun toimintakulttuuria.

Yhteisöllisyyden ja vuorovaikutustaitojen tärkeyttä ja opettajan merkitystä niiden toteutumisessa luokassa käsittelen luvussa 2.4. Toimintapäiväni antaa opetta- jalle toimintamalleja tämän työn toteuttamiseen. Työtä ei tehdä turhaan, sillä so- siaalisesti kyvykkäiden lasten ja nuorten on havaittu pystyvän käsittelemään elä- mässä eteen tulevia vaikeuksia ja paineita paremmin kuin sosiaalisesti kyvyttö- mien. Sosiaalinen kyvykkyys on tärkeä tekijä lapsen hyvinvoinnin, oppimisen ja sosiaalisen sopeutumisen kannalta, minkä vuoksi sosiaalisten taitojen vahvista- minen ja tukeminen on perusopetuksessa tärkeää. Yhteistoiminnallisten mene- telmien ja yhteistyötä vaativien tehtävien on todettu kehittävän lasten sosiaalisia taitoja. (Hintikka 2016, 46, 67.) Kuten kappaleessa 2.2. totesin, luokkatyöskente- lyssä selkeä rajojen määrittely, turvalliset säännöt ja ennalta sovitut rutiinit autta- vat lapsia sekä ymmärtämään, mitä heiltä odotetaan, että pysymään rauhallisina ja tuntemaan olonsa turvallisiksi. Opettajan johdonmukainen toiminta ja sitoutu- minen tehtäväänsä edistävät luottamuksen syntymistä opettajan ja oppilaan vä- lille, mikä lisää myös auttamisen halua. Sopeutumisvaikeuksia omaavat oppilaat tarvitsevat hyvin strukturoitua opetusta ja selkeitä toimintatapoja, jotka lisäävät heidän turvallisuuden ja luottamuksen tunteitaan (Hintikka 2016, 167). Toiminta-

päivieni ryhmitöissä oppilaat vahvistavat tätä. Opettajaa kaivataan oppilaiden tueksi todellisella läsnäololla ja "tuomarina" toimimisena. Oppilaat pitävät opettajan välinpitämättömyyttä tosi pahana. (Liite11.)

Parhaiten tuloksia saavutetaan, kun otetaan vuorovaikutustaitoja tukevia käytäntöjä ja rutiineja käyttöön. Systemaattisella työllä ja sitoutumalla tavallisessa arjessa on tehokkuutta. Myös sillä on merkitystä, missä vaiheessa työ aloitetaan. Yhteispelin Luokkapiiriä on helppo toteuttaa jo esikoulusta lähtien. Ollessani sijaisena eräällä levottomalla kuudennella luokalla Pirkanmaalla minun oli mahdoton saada oppilaita rauhoittumaan Yhteispelin menetelmillä, mutta Lempoisissa haastavassa neljännessä luokassa Yhteispelin menetelmät tepsivät ja toimintapäivä onnistui hyvin. Tähän vaikutti myös luvussa 2.5 kuvaamani pelillisyyden ja visuaalisuuden sekä Luokkapiirin leikillisyyden vaikutus motivoivan vaihtelun takaamiseksi. Luokkapiirin säännöllinen käyttö edistää sosiaalisten taitojen rutiinimaista opettamista ja ylläpitämistä. Ryhmärakentajat -ryhmätyö olisi sellaiseen vaikeaa toteuttaa alaluokilla, mutta se voisi olla hyvä väline kuraattorille yhteisöllisen oppilashuollon ennaltaehkäisevässä työssä 4.- 6. luokissa.

5.3 Tuotteen markkinointi ja hyödyntäminen

Ryhmärakentajat -koulutuksesta tein Pitchaus videon. Sen avulla voin esitellä toimintapäivääni eli Ryhmärakentajat -koulutustani kouluille ennaltaehkäisevän työn tueksi. Pääsin kokeilemaan koulutustani yhdessä kolmannessa luokassa. Itse ajattelin toteuttaa heidän kanssaan vain Luokkapiirin, mutta opettaja halusi koko toimintapäivän. Toiminnan myötä vahvistui, ettei Ryhmärakentajat -ryhmätyötä kannata toteuttaa alaluokilla. He tekivät mielellään roolihahmoja, mutta he eivät ymmärtäneet roolihahmojen merkitystä eivätkä kyenneet tavoitteelliseen roolihahmoilla työskentelyyn. Samalla huomasin, että Luokkapiiriä kannattaa toteuttaa aktiivisesti jonkin aikaa ennen Teemme yhdessä -menetelmään ryhtymistä. Tämän otan huomioon koulutusta tarjotessani.

Raportin kirjoittaminen toimintapäivästä on syventänyt omaa tietämystäni restoratiivisesta ajattelusta. Näin uskallan entistä vahvemmin tuoda esille keskustele-

van ja neuvottelevan työotteen tärkeyttä sekä käyttää restoratiivisia, ratkaisukeskeisiä menetelmiä sekä opettajana että sosionomia työskennellessäni. Lempoisten koulu saa raporttini, Oppaan opettajalle ja diasarjat käyttöönsä.

Yhdyn Jaana Hintikan (2016, 170) pohdintaan, että opettajat ovat avainasemassa koulun uudistamisessa, sillä opettajien mahdollisuus osallistua oman koulun toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon on lähtökohtana myös koulussa vallitsevien asenteiden ja normien muuttamiselle. Jos opettajat sitoutuvat kehittämistyöhön kokonaisvaltaisesti, kehittämistyö onnistunee parhaiten. Olen oivaltanut omat mahdollisuuteni oppilaiden hyvinvoinnin eteen täydennettyäni omaa opettajaosaamistani sosionomin tutkinnolla. Enää en suhtaudu lyhyisiin opettajan sijaisuuksiin torjuvasti, koska niiden kautta pääsen kouluun sisälle kertomaan ja toteuttamaan oppimaani.

6 LÄHTEET

- Angeria, Anu 2011. Muuttuva asiantuntijuus-Modernin ajan suljetusta asiantuntijuudesta, kohti postmodernia, jaettua asiantuntijuutta sosiaalityössä. Kandidaatin tutkielma. Sosiaalityö. Lapin yliopisto.
- Asteikko. Helsingin Psykoterapiainstituutti. www.psykoterapiakoulutus.fi
- Eskel, Pauliina & Marttila, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Päivi Marjanen, Marjaana Marttila ja Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä: yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Gellin, Maija 2011. Sovittelu koulussa. Juva: PS-kustannus.
- Helminen, Jari (toim.) 2016. Sosiaaliohjaus: lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita.
- Hintikka, Jaana 2016. Sopeutumattomien oppilaiden tunne- ja itsesäätelytaitojen kehittyminen: Oppilaiden ja opettajien arvioita ja kokemuksia Aggression portaat –interventiosta. Turun yliopisto.
- Honkalampi, Kirsi 2011. Ratkaisukeskeisen työtavan luentosarja psykiatriaerikoistuville lääkäreille. Teoksessa John Pihlaja (toim.) Ratkaisukeskeistä psykoterapiaa oppimassa. Osa 2. Helsinki: Helsingin Psykoterapiainstituutti.
- Ignatius, Pia 2012. Vanhempien mielipiteitä vertaissovittelun soveltuvuudesta Kymenlaakson steinerkouluun. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.
- Jarenko, Karoliina 2017. Myötätunto, hyväntahtominen ja psykologinen turvauusiutumiskyvyn edellytyksinä. Teoksessa Anne Birgitta Pessi, Frank Martela & Miia Paakkanen (toim.) Myötätunnon mullistava voima. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jantunen, Timo & Haapaniemi, Rauno 2013. Iloa kouluun. Avaimia kouluviihtyvyyteen. Juva: PS-kustannus.
- Järvinen, Inga & Luhtaniemi, Tuula 2013. Ratkaisukeskeinen työyhteisösovittele. Helsinki: THL.

- Kampman, Mikko; Solantaus, Tytti; Anttila, Niina; Ojala, Tiina; Santalahti, Päivi ja Yhteispeli-työryhmä 2015. Yhteispeli koulussa. Opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Helsinki: THL. ISBN 978-952-302-586-8.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: Wsoy.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2014. Maailman paras koulu. Helsinki: Wsoy.
- Kontteli, Kirsti (2016). Tunne- ja vuorovaikutustaitoja Yhteispelillä. Opettajien ja rehtoreiden käsityksiä Yhteispelin tuomista muutoksista oppilaiden toimintaan. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Jyväskylän yliopisto.
- Korpi, Tuomas 2017. Teos 5/13. Yhteisöllisyys. Helsingin Sanomat 7.6.2017.
- Kulmala, Hanna 2011. Ratkaisu- ja voimavarainen dialogi kasvatuskumppanuuden edistäjänä. Teoksessa John Pihlaja (toim.) Ratkaisukeskeistä psykoterapiaa oppimassa. Osa 2. Helsinki: Helsingin Psykoterapiainstituutti.
- Lahtinen, Nina 2012. Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Vantaa: PS-kustannus.
- Luostarinen, Aki & Peltomaa, Iida-Maria 2016. Reseptit OPSin käyttöön. Opettajan opas työssä onnistumiseen. Juva: PS-kustannus.
- Lyhty, Tuomo & Neitola, Vuokko 2015. Dialoginen moniammatillisuus asiakastyössä. Teoksessa Pirjo Näkki ja Terttu Sayed (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita.
- Mäkelä, Jukka & Sajaniemi, Nina 2015. Ihminen voi hyvin joukossa. Teoksessa Lotta Uusitalo-Malmivaara (toim.) Positiivisen psykologian voima. Juva: PS-kustannus.
- Nieminen, Saara & Turunen, Johanna 2015. Koulusosionomi oppilaan äänen kuulijana. Kuraattorin kumppaniksi koulun sosiaalityöhön. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK. Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Pesonen, Aino-Elina & Laine, Terhi 2016. Sosiaaliohjaus koulujen sosiaali-työssä. Teoksessa Jari Helminen (toim.) Sosiaaliohjaus: lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita.

Poikela, Esa (toim.) 2010. Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-kustannus.

Riihimäki, Juha 2017. Yksinäisyys jättää jäljen. Hylätyksi tuleminen on lapselle ahdistava kokemus, sanoo psykoterapeutti Mirjam Kalland. Helsingin Sanomat 3.8.2017. C2.

Rissanen, Virve 2017. Akateeminen pelimies. Artikkel. Helsingin sanomat 6.5.2017.

Salmivalli, Christina 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Juva: PS-kustannus.

Salmivalli, Christina 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: PS-kustannus.

Saloviita, Timo (toim.) 2009. Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Juva: PS-kustannus.

Talentia ry 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki. ISBN 951-97051-1-2 (verkkojulkaisu).

THL 2015. Yhteispelin toimintatapojen kehittäminen ja teoriatausta. Työpaperi 34/2015. ISBN 978-952-302-583-7 (verkkojulkaisu).

Toivakka, Sari & Maasola, Miina (2011). Itsetunto kohdalleen! Harjoituksia itsetuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Juva: PS-kustannus.

Verso-täydennyskoulutus. Verkossa: www.sovittelu.com/vertaissovittelu.

Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Virtanen, Mirjam 2015. Kuusi askelta tunnetaitajaksi. Emotionaalisen osaamisen kehittämismalli opettajalle. Juva: PS-kustannus.

7 LIITTEET

Liite 1. PowerPoint esitys: Luokkapiiri.

<h2>LUOKKA-PIIRI</h2> <p>Vuorovaikutusryhmä Yhteispelin menetelmiä noudattaen</p> <p>1</p>	<p>2</p>	<h3>Luokkapiirin tavoitteet</h3> <p>Harjoitellaan: Kuuntelua Kertomista Vuorottelua Toisen kunnioittavaa kohtaamista Yhteisten sääntöjen noudattamista Tunteiden tunnistamista ja nimeämistä</p> <p>3</p>
<h3>Kuuntelu</h3> <p>Katson puhujaa.</p> <p>Olen läsnä eikä minulla ole kiire pois</p> <p>Osoitan toiselle sanoin ja ilmein, että olen kiinnostunut ja ymmärtänyt, mitä hän sanoo. Jos en ymmärrä, kysyn lisää.</p> <p>4</p>	<h3>Kertominen</h3> <p>Mietin etukäteen, mitä aion sanoa.</p> <p>Esitän asiani tiiviisti.</p> <p>Käytän sanojen lisäksi sanattomia keinoja.</p> <p>5</p>	<h3>Vuorottelu</h3> <p>Odotan omaa vuoroani. Osaan ottaa oman vuoroni.</p> <p>6</p>
<h3>Toisen kunnioittava kohtaaminen</h3> <p>Hyväksyn kaiken erilaisuuden ja kunnioitan sitä.</p> <p>Kunnioitan kaikkien oikeuksia.</p> <p>7</p>	<h3>Yhteisten sääntöjen noudattaminen</h3> <p>Luokkapiirin säännöt: Istun omalla tontillani. Viittaan, kun haluan puheenvuoron. Puhun omalla vuorollani.</p> <p>8</p>	<h3>Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen</h3> <p>Tunnistan tunteita itsessäni ja muissa esimerkiksi kasvonilmeistä, kehosta, puheesta, eleistä tai toiminnasta.</p> <p>Osaan nimetä tunteita jollakin sanalla.</p> <p>9</p>
<h3>Luokkapiirin rakenne</h3> <p>10</p>	<h3>Luokkapiirin säännöt</h3> <p>Istun omalla tontillani.</p> <p>Viittaan, kun haluan puheenvuoron.</p> <p>Puhun omalla vuorollani.</p> <p>11</p>	<h3>Tekijät</h3> <p>Sisäilto: Tiina Karhumaa c33017 sosionomiopiskelijä Diak Helsinki</p> <p>Kuvitus ja taitto: Helmiina Karhumaa muokolluopiskelijä Aalto-yliopisto, Helsinki</p> <h3>Lähde</h3> <p>Kampman, Mikko; Solantaus, Tytti; Anttila, Niina; Ojala, Tiina; Santalahti, Päivi & Yhteispeli-työryhmä (2015). Yhteispeli koulussa opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Tampere: Juvenesprint.</p> <p>Materiaali saatavilla myös verkosta osoitteesta: https://www.gutenberg.org/files/59484/59484-h/59484-h.htm</p> <p>12</p>

Liite 2. PowerPoint esitys: Teemme yhdessä -menetelmä.

TEEMME YHDESSÄ

Yhdessätyöskentelyn toimintamalli
Yhteispeilin menetelmiä noudattaen

1

On kivaa nähdä, mitä muut osaavat.
Tuntuu hyvältä, kun minun luetaan.
Yhdessä tehdessä oppii luottamaan kavereihin.
Saun antaa oman panoksensa työhön.

2

Tuokion tavoitteet

Harjoitellaan:
Kuuntelua
Kertomista
Vuorottelua
Toisen kunnioittavaa kohtaamista
Yhteisten sääntöjen noudattamista
Tunteiden tunnistamista ja nimeämistä
Neuvottelua
Avun pyytämistä

3

Tuokion rakenne

4

Ajatusten kertominen

Kerron ajatukseni muille omalla vuorollani.
Kuuntelen puhujaa.

5

Ajatuksista keskusteleminen

Esitän kysymyksiä.
Kommentoin rohkaisevasti toisten ajatuksia.
Ilmaisen erimielisyyteni rakentavasti.

6

Yhteisen päätöksen tekeminen

Neuvottelen.
Etsin ryhmää yhdistäviä ajatuksia.
Kuuntelen myös muita.

7

Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen

Olen tasapuolinen.
Toimin yhteisten päätösten mukaan.
Annan ja saan apua.

8

Tuokion rakenne

9

Tuokion säännöt

Kuuntelen ja kysyn tarvittaessa lisää.
Kerron asiiani toista kunnioittavasti omalla vuorollani.
Toimin ryhmäni yhteisen päätöksen mukaisesti.
Annan rakentavaa palautetta.

10

Tekijät

Säily: Tiina Karhumaa c33017 sosionomipoliteija Diak Helsinki
Kuvitus ja taitto: Helmiina Karhumaa muotoiluopiskelija Aalto-yliopisto, Helsinki

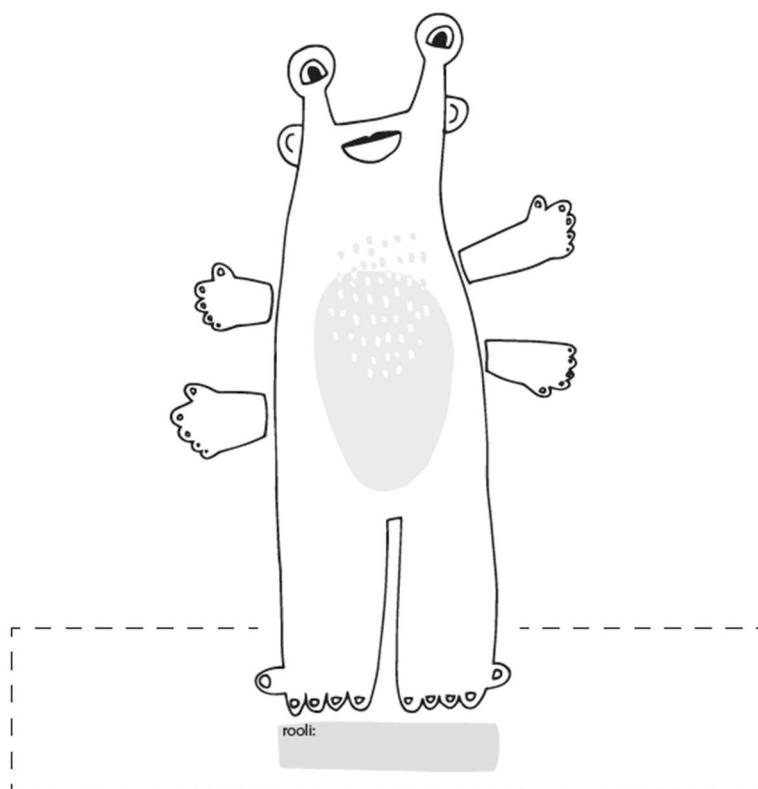
Lähde

Kampman, Mikko; Solantausta, Tytti; Anttila, Niina; Ojala, Tiina; Santalahti, Pavi & Yhteispeili-työryhmä (2015). Yhteispeili koulussa opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Tampere: Juvenesprint.

Materiaali saatavilla myös verkosta osoitteesta:
<https://www.juvenesprint.fi/yhteispeili/>

11

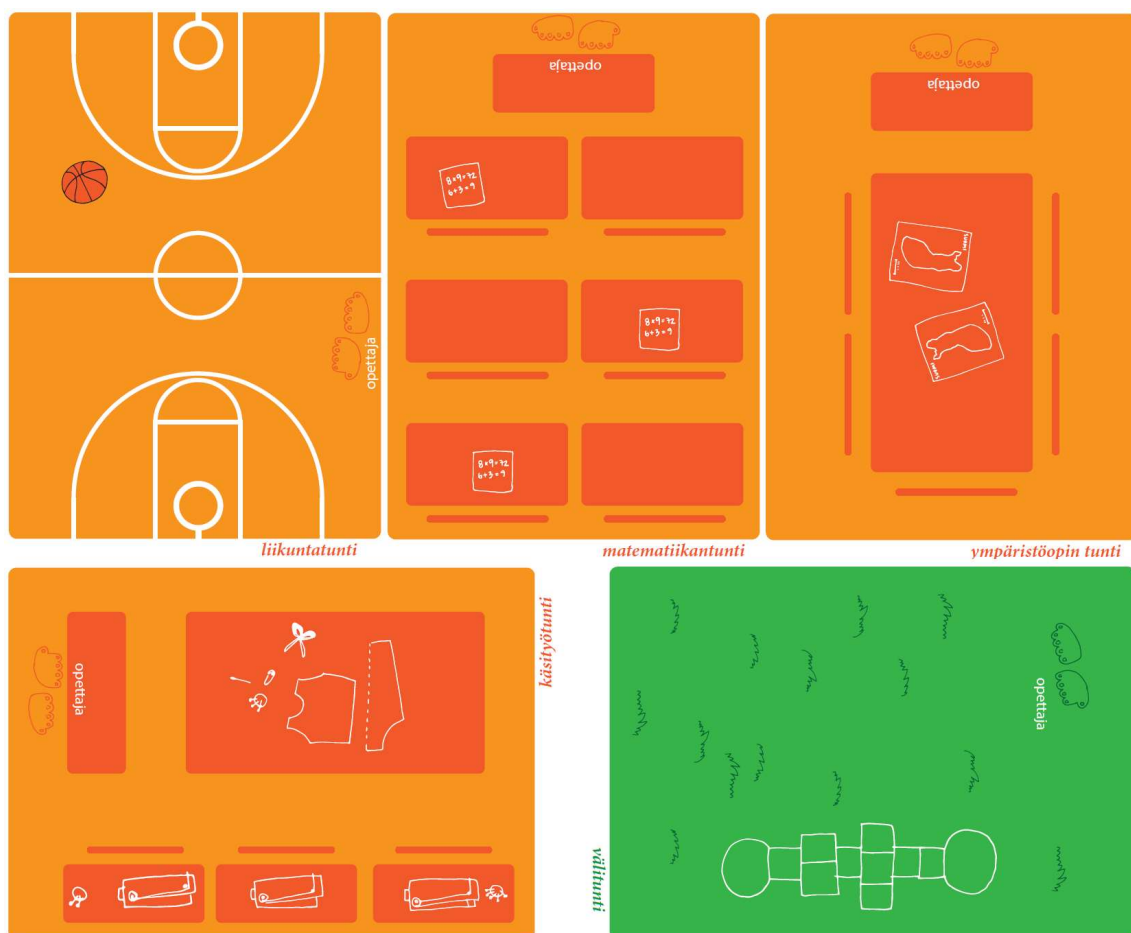
Liite 3. Roolihahmon pohja: "Örkki".

Liite 4. Liimattavat lisämateriaalit roolihaamoa varten.

Liite 5. Pelialustat: erilaiset kouluympäristöt.

Liite 6. Ryhmätyön ohje.

Ryhmätyön ohje

Toteuttaa ryhmässä hahmot erilaisista rooleista kouluryhmässä.
Valitkaa yksi rooli jokaisen otsikon alta.

Ryhmän rakentaja: Rohkaisija Sovittelija Aloitteentekijä	Ryhmän häiritsejä: Huomion tavoittelija Pelleilijä Kilpailija	Ryhmästä vetäytyjä: Vetäytyjä Alistuja Myötäilijä	Kiusattu: Kiusattu
--	---	---	------------------------------

- 1** Ajatuksesta kertominen
Mieti ensin mielessäsi, minkä roolin haluaisit toteuttaa.
Kertokaa vuorotellen valintanne toisillenne.
- 2** Ajatuksesta keskustelu
Neuvotelkaa, miten jaatte työn niin, että kaikista rooleista tulee tehtyä yksi hahmo.
- 3** Yhteisen päätöksen tekeminen
Sopikaa yhdessä, kuka tekee minkäkin tai teettekö joitakin hahmoja yhteisesti.
- 4** Töitäjän jakaminen ja toteutus
Selvittäkää työnjako ja toteuttakaa yhteiset hahmonne.

Kun olette valmiita, hakekaa ohjaajalta viisi tehtävälappua, joissa mietitte huonosti toimivan ryhmän tilanteita ja tapahtumia.

Miettikää esimerkki tehtävälapun jokaiseen erilaiseen ympäristöön.
Muistakaa toimia ryhmänä kaikkia kuunnellen.

Liite 7. Lappuset: "Mitä tapahtuu, kun yhteispeli ei toimi?"

Mitä tapahtuu, kun luokan yhteispeli ei toimi

☐ liikuntatunnilla	☐ matematiikatunnilla	☐ käsityötunnilla
☐ ympäristöopin tunnilla	☐ välitunnilla	

Keksi esimerkki.

Miten myös opettaja voi toimia tilanteessa huonosti?

Liite 8. Ratkaisuarvokki: "Miten tilanteessa pitäisi toimia?"

Miten tilanteessa pitäisi toimia?

<p>Rakentaja _____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>Vetäytyjä _____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>Häiritsijä _____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>Kiusattu _____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>Opettaja _____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	

<p><i>Mitä sääntöjä tarvitaan?</i></p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p><i>Millaisia taitoja tarvitaan?</i></p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
---	---

Liite 9. Kuvio: "Meidän ryhmä".

Liite 10. Tarra: "Ryhmärakentajat".

Ryhmän rakentajat -koulutus Lemposten koulussa, kevät 2017.
Kouluuttaja: Tiina Karhumaa, tiinamaria.karhumaa@gmail.com
Visuaalinen materiaali: Helmiina Karhumaa, helminamaria@gmail.com

Liite 11. Oppilaiden tuotoksia.

Mitä tapahtuu, kun luokan yhteispeli ei toimi

☒ liikuntatunnilla ☐ matematiikantunnilla ☐ käsityötunnilla
☐ ympäristöopin tunnilla ☐ välitunnilla

Keksi esimerkki.
 Kori-pallossa joku saa korin ja toisen joukkueen mieheksi se ei ollut korin ja sitä syntyy riita.

Miten myös opettaja voi toimia tilanteessa huonosti?
 Opettaja ei voisi vähentää tiinrosta ja lähtee heti tilanteesta pois pukuhuoneeseen.

Mitä tapahtuu, kun luokan yhteispeli ei toimi

☐ liikuntatunnilla ☐ matematiikantunnilla ☒ käsityötunnilla
☐ ympäristöopin tunnilla ☐ välitunnilla

Keksi esimerkki.
 Toinen haukkuu toisen tytön toinen haukkuu takaisin sitten syhtyy kiihveä riita

Miten myös opettaja voi toimia tilanteessa huonosti?
 Opettaja ei välitä. Opettaja sanoo että molemmat on yhtä kumia

Mitä tapahtuu, kun luokan yhteispeli ei toimi

☐ liikuntatunnilla ☐ matematiikantunnilla ☐ käsityötunnilla
☐ ympäristöopin tunnilla ☒ välitunnilla

Keksi esimerkki.
 Jotain ei oteta mukaan, opettaja ei kuuntele oppilasta vaan juttelee muiden aikuisten kanssa

Miten myös opettaja voi toimia tilanteessa huonosti?
 Silloin kun opettaja vihdoin kuuntelee oppilastaan hän sanoo: Ihan sama, vaikka löppä lähe vetään.

Miten tilanteessa pitäisi toimia?

Rakentaja Selvitellä riitoja ja mietä miten asiat ratkeaa.

Vetäytyjä kannattaisi rohkaista ja huutaa: KAIKKI KISEIS! tai jotain vastaista.

Häiritsijä kannattaisi saada yrittää soada muiden huomio jotta voisi sanoa jotain järkevää.

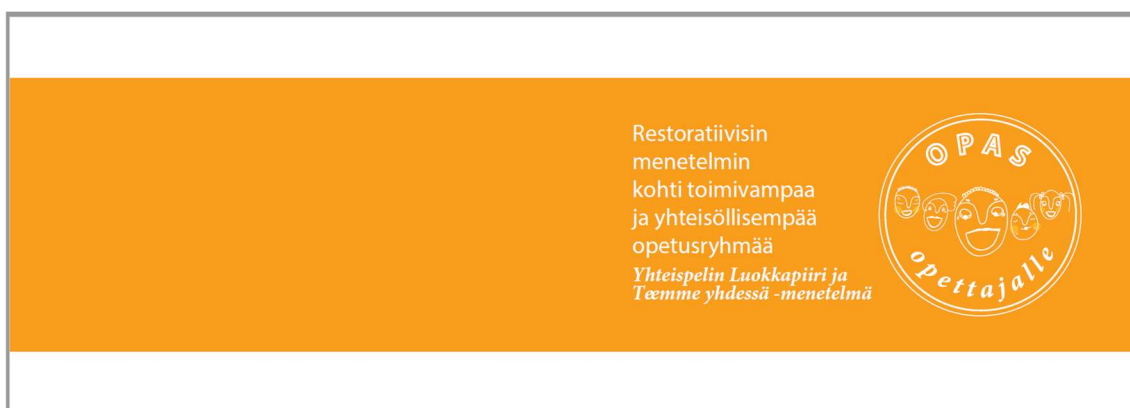
Kiusattu voisi sanoa opettajalle että olen väsynyt kietä. Muta jos kiusattu uskaltai si voisi puuttua tilanteeseen itse.

Opettaja Puhdistaytyä ja kieltää oppilaita riehumasta ja käyttäytymä paremmin. Ja kannustaa kaikkia jotta kaikki pelaaisivat reilusti.

Mitä sääntöjä tarvitaan?
 Pelataan reilusti ja kunnioitetaan kaikkia yrittävät parhaansa. Vaikka ei olisi esim. jalkapallossa hyviä.

Millaisia taitoja tarvitaan?
 • rohkeutta,
 • pelkoa
 • halua liikkua
 • määrätietoisuutta

Liite 12. Opas opettajalle.

Tästä on kyse

Luokkayhteisön merkitys ja sen aktiivisena osana oleminen korostuvat vuoden 2016 opetussuunnitelmassa. Keskeisenä tavoitteena on vahvistaa oppilaan aktiivisuutta ja osallisuuden kokemista sekä yhdessä tekemisen taitoja. Opetussuunnitelmassa huomioidaan myös tunteiden, kiinnostuksen kohteiden ja vuorovaikutuksen merkitys oppimisen pohjalla sekä tuodaan esille leikkien, pelillisyyden ja toiminnallisuuden merkitys oppimisessa.

Luokkayhteisössä selkeät rajat, turvalliset säännöt sekä tutut rutiinit luovat turvallisuuden tunnetta ja auttavat lapsia ymmärtämään, mitä heiltä odotetaan. Oleellista ryhmässä on keskinäinen luottamus ja avoin vuorovaikutus, jota edistää opettajan johdonmukainen toiminta sekä kyky olla läsnä. Ryhmässä, jossa jäsenten välillä vallitsee luottamus ja avoin keskustelukulttuuri, vallitsee myös auttamisen tunnelma.

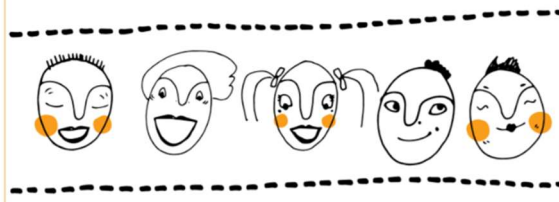
Luokkapiiri ja Teemme yhdessä –menetelmät ovat työkaluja kohti restoratiivista koulua, jossa korostuvat osallisuus, kohtaaminen, yhteistyö ja ratkaiseminen. Restoratiiviset menetelmät, joihin tämä opas ohjaa, tuottaa mahdollisuuden yksilön ja yhteisön sosiaalisten taitojen kasvuun sekä vahvistaa yksilön identiteettiä ja yhteisön hyvinvointia.

Restoratiivilla toimintamalleilla on myös tutkitusti positiivinen vaikutus ryhmän kehitykseen:

- kuuntelu- ja keskustelutaitojen kehittyminen
- vuoron odottamisen kehittyminen
- itsenäisen työskentelyn taitojen lisääntyminen
- ujojen, arkojen ja hiljaisten oppilaiden rohkaistuminen

- ryhmän yhteistyötaitojen toimivuuden parantuminen
- tervehtimisen ja silmiin katsomisen lisääntyminen
- tunteiden myöntestien ilmaisukeinojen kehittyminen
- luokkahengen parantuminen

(Tutkimus Yhteispelin vaikuttavuudesta, Kirsi Kontteli 2016)

LUOKKA- PIIRI

Luokkapiiri on kohtaamista ja asioiden jakamista harjoittava hetki, jossa ryhmä kokoontuu yhteen keskustellen ja leikkien. Luokkapiiristä on hyvä tehdä luokassa säännöllinen rutiini.

- Ensimmäisillä kerroilla käydään yhdessä läpi diasarja Luokkapiiristä
- Yhteispelin oppaasta löytyy tarkentavaa tietoa diojen tueksi
- Jätetään taululle esille dia, joka esittelee päivän erityisen harjoittelun aiheen

VINKKI

- Diasta "Yhteisten sääntöjen noudattaminen" voi olla helpointa aloittaa

Luokkapiirin tavoitteet

Harjoitellaan:
Kuuntelua
Kertomista
Vuorottelua
Toisen kunnioittavaa kohtaamista
Yhteisten sääntöjen noudattamista
Tunteiden tunnistamista ja nimeämistä

Luokkapiirin säännöt

Istun omalla tontillani.
Vittaan, kun haluan puhua vuoroni.
Puhun omalla vuorollani.

Kuuntelu

Katson puhujan.
Olen läsnä eikä minulla ole lähe pois

Kertominen

Mietin etukäteen, mitä aion sanoa.
Esitän asiat tiiviisti.
Käytän sanojen lisäksi sanottomia keinoja.

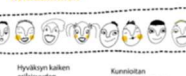
Vuorottelu

Yhteisten sääntöjen noudattaminen

Toisen kunnioittava kohtaaminen

Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen

Dioja Luokkapiiri -diasarjasta

Luokkapiiri käytännössä

1

- Piirin muodostaminen
- Tehdään tila piirille
 - Arvotaan oppilaiden paikat piiriin

2

- Toimintaohjeiden kertaaminen
- Kerrataan Luokkapiirin säännöt ja sovitaan, miten niiden kiinnittämistä huolehditaan
 - Esitellään kyseisen luokkapiirin erityinen oppimisen aihe

3

- Tervehtiminen
- Kättely, silmiin katsominen ja ystävällinen tervehdys nimen kanssa; esimerkiksi "Moi, Tiina!"

4

- Kertominen
- Ensimmäisillä kerroilla puhepiiri: Jokin esine kiertää vuorollaan jokaisen käteen antaen puheenvuoron – aiheena esimerkiksi lempiväri
 - Jatkossa kertomisvuoro vain muutamalla lapsella ja toiset saavat esittää lisäkysymyksiä kertojalle

5

- Leikki
- Esimerkiksi läpsy tai muu piirileikki

6

- Piirin päättäminen
- Keskustellaan, miten onnistuttiin ja miltä tuntui
 - Luokkapiiristä siirrytään luokkatyöskentelyyn

TEEMME YHDESSÄ

Teemme yhdessä –työskentelymalli on hyvä jatkumo luokkapiirille. Sen avulla harjoitellaan tietoisesti yhteistyötaitoja 2-5 hengen ryhmissä. Mallin jokaisessa neljässä vaiheessa harjoitellaan tiettyjä tunne- ja vuorovaikutustaitoja, jotka tukevat yhdessätyöskentelyn onnistumista. Luokkapiirissä harjoiteltujen taitojen lisäksi opitaan neuvottelutaitoja sekä avun pyytämistä ja antamista.

Mallia toteutettaessa käydään ensin läpi diasarja, jonka avulla tutustutaan harjoituksen tavoitteisiin, rakenteeseen ja oppimisen aiheisiin. Kussakin työvaiheessa taululle on hyvä jättää vielä esille työvaihetta esittelevä dia.

Yhteispelin oppaassa on tarkentavaa tietoa diojen tueksi.

VINKKI

- Ensimmäisillä kerroilla itse ryhmäyhtehtävän on hyvä olla yksinkertainen, sillä paino on ryhmätyön tuloksen sijaan työskentelyn tekniikassa.

Tuokien tavoitteet

Harjoitellaan:
Kuuntele
Kertominen
Vuoroteltua
Toisen kuuntelevaa kunnioittavasti
Yhteisen sääntöjen noudattamista
Tunteiden tunnistamista ja nimeämistä
Neuvottelua
Avun pyytämistä

Tuokien säännöt

Kuuntelen ja kynn
tarvittaessa lisää.
Kerron asian toista
kunnioittaen
omalla vuorollani.
Toisen ryhmäni yhteisen
päättökseen mukaisesti.
Annun rakentavaa palautetta.

Dioja Teemme
yhdessä -diasarjasta

Ajatuksen kertominen

Kerron ajatukseni muille
omalla vuorollani.
Kuuntelen puhujaa.

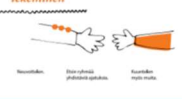

Ajatuksista keskusteleminen

Eukien kysymyksiä.
Kommentoin rohkeasti
toisten ajatuksia.
Itseäni ei välttämättä
rakentavasti.

Yhteisen päätöksen tekeminen

Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen

Menetelmä käytännössä

3

Ajatuksista kertominen

- Voi toteuttaa puhepiirin tavoin; jokainen kertoo oman näkemyksensä kyseessä olevasta aiheesta vuorollaan

4

Ajatuksista keskusteleminen

- Pyritään kommentoimaan toisten ajatuksia sekä keskustelemaan ja kyselemään ryhmäläisten mielipiteitä

5

Yhteisen päätöksen tekeminen

- Harjoitellaan neuvottelemista; miten toimitaan ja miten tehtävät voitaisiin jakaa

6

- Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen
- Tapahtuu yhteisen päätöksen mukaan ja jokainen sitoutuu tehtäväänsä

Teemme yhdessä
–harjoitusten toteuttaminen
on haastavaa, mutta
harjoittelamisen arvoista.
Työskentelymallia
esittelevien diojen lisäksi on
hyvä tehdä oppilaille myös
hyvin konkreettiset ohjeet
ryhmätyön aiheen pohjalta.

Esimerkki ryhmätyöohjeesta

Ryhmätyön ohje

Työskentelymallia esittelevien diojen lisäksi on hyvä tehdä oppilaille myös hyvin konkreettiset ohjeet ryhmätyön aiheen pohjalta.

Ohje	Ohje	Ohje	Ohje
1. Ryhmätyön ohje	2. Ryhmätyön ohje	3. Ryhmätyön ohje	4. Ryhmätyön ohje
5. Ryhmätyön ohje	6. Ryhmätyön ohje	7. Ryhmätyön ohje	8. Ryhmätyön ohje

Työskentelymallia esittelevien diojen lisäksi on hyvä tehdä oppilaille myös hyvin konkreettiset ohjeet ryhmätyön aiheen pohjalta.

Ohjeita voidaan käyttää myös ryhmätyön ohjeena.

Ohjeita voidaan käyttää myös ryhmätyön ohjeena.

Sisältö: Tiina Karhumaa
Kuvitus ja taitto: Helmiina Karhumaa